Monumenten Inventarisatie Project

Wieringermeer

Gemeentebeschrijving, december 1990

Foto omslag:
Gemaal 'Lely' uit 1929
aan de Zuiderdijkweg
in de Wieringermeer,
naar ontwerp van
ir. D. Roosenburg

Inhoud

Verantwoording *4*

1. **Inleiding** *7*
1.1 De Zuiderzeewet *7*
1.2 De uitvoering van de wet *7*
1.3 Wieringermeer *8*
1.3.1 Bestuurlijke organisatie Wieringermeer *9*

2. **Bodemgesteldheid** *11*
2.1 Bodem *11*
2.2 Afwatering *11*

3. **Grondgebruik** *13*
3.1 Agrarisch *13*
3.2 Niet-agrarisch *13*
3.3 Landschapsbeeld *14*

4. **Infrastructuur** *15*
4.1 Landwegen *15*
4.2 Wateren *15*
4.3 Dijken en kaden *16*
4.4 Spoorwegen *16*
4.5 Bruggen *17*

5. **Nederzettingstructuur** *19*
5.1 Algemeen *19*
5.1.1 Bevolkingsontwikkeling *20*
5.2 Wieringerwerf *20*
5.3 Middenmeer *21*
5.4 Slootdorp *21*
5.5 Kleileroord *22*
5.6 Ontwikkelingen in de kernen tussen 1945-1955 *22*
5.7 Ontwikkelingen in de kernen na 1955 *23*
5.8 Buitengebied *23*

6. **Bebouwingskarakteristiek** *25*
6.1 De kernen *25*
6.2 Het buitengebied *26*

7. **Stedebouwkundige typologie** *29*

Verantwoording inventarisatie *31*

Geraadpleegde werken *33*

Tabel *35*

Herkomst afbeeldingen *37*

Afbeeldingen *39*

Register *75*

Colofon *79*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van WVC om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940.
Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw-Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historisch stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw-Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatie-gebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografisce, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Wieringermeer. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Noorderkwartier worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988.
Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek en een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De MIP-werkzaamheden betreffende de gemeente Wieringermeer uitgevoerd door ir. R. Lourijsen, als inventarisator jongere bouwkunst verbonden aan de provincie Noord-Holland.

De MIP-periode voor de gemeenbeschrijving en inventarisatie van de gemeente Wieringermeer beslaat niet de periode tussen 1850 en 1940 waar het Monumenten Inventarisatie Project zich op richt, maar beslaat ht tijdsbestek tussen 1929 en 1955. In 1929 begon de uitvoering van de ontworpen plannen voor de gehele Wieringermeer-droogmakerij, die uiteindelijk rond 1955 voltooid was.

De Wieringermeer was het eerste onderdeel van de uitvoering van de Wet op de Zuiderzeewerken. In de inleiding van de gemeente-beschrijving zal op de diverse facetten van de Zuiderzeewet ingegaan worden en de gevolgen hiervan voor de Wieringermeer in het bijzonder.

De gemeentebeschrijving volgt verder het model, zoals door drs. L. Prins voor regiobeschrijving is opgezet (Rd.MZ, Zeist, 1988).
Hoofdstuk 6 **Bebouwingskarakteristiek** en een **Verantwoording inventarisatie** zijn buiten het model van Prins om toegevoegd.
Hoofdstuk 5 **Nederzettingstructuur** is opgezet naar ontwikkelingen in de perioden 1930-1945, 1945-1955 en 1955-heden, wegens de inundatie van de Wieringermeer en verwoesting van bebouwing in april 1945.

In de beschrijving van de nederzettingsstructuur zijn delen tekst (letterlijk) ontleend aan C. v.d. Wal, Dorpen in de IJsselmeerpolders.

De gemeentebeschrijving Wieringermeer is opgesteld aan de hand van literatuur, vergelijking van foto's en kaartbeelden en inventarisatie in het veld.

I. Inleiding

De gemeente Wieringermeer ligt in de provincie Noord-Holland, in het MIP-inventarisatiegebied Noorderkwartier en grenst in het noorden aan de gemeente Wieringen, in het oosten aan het IJsselmeer, in het zuiden aan de gemeenten Medemblik, Noorder-Koggenland en Opmeer, in het zuidwesten en westen aan de gemeente Niedorp en de gemeenten Barsingerhorn en Anna Paulowna.

De gemeente Wieringen heeft anno 1989 een oppervlakte van 20.000 ha en het aantal inwoners bedraagt 11.597.

De gemeente Wieringermeer omvat de dorpen Middenmeer, Slootdorp, Wieringerwerf en Kreileroord.

Buiten de gemeente Wieringermeer bestaat het MIP-inventarisatiegebied Noorderkwartier uit de gemeenten Den Helder, Anna Paulowna, Wieringen, Zijpe en Callantsoog.

De gemeente Wieringermeer is opgedeeld in de MIP-deelgebieden Wieringerwerf, Middenmeer, Slootdorp, Kreileroord en het buitengebied.
(Zie afbeeldingen 1 t/m 8 en 12.)

1.1 De Zuiderzeewet

In 1901 diende ir. C. Lely als Minister van Waterstaat een wetsontwerp in voor de aanleg van een afsluitdijk en de aanleg van twee kleine polders in de Zuiderzee, doch toen hij na de verkiezingen niet in het kabinet terugkwam werd dit wetsontwerp weer ingetrokken. Een wetsontwerp uit 1907 om de Wieringermeer in te polderen, werd in 1913 ingetrokken met de bedoeling direct daarna een verdergaand, nieuw wetsontwerp in te dienen wat betrekking had op het hele Zuiderzeegebied.
In dat jaar was Lely weer Minister van Waterstaat geworden op voorwaarde dat de Zuiderzeewerken een onderdeel zouden vormen van het regeringsprogramma. Motieven voor het uitwerken van de Zuiderzeewerken waren verbetering van de waterstaatkundige toestand van de omliggende provincies, uitbreiding van grondgebied en blijvende vermeerdering van arbeidsgelegenheid.

In 1916 werden verschillende gebieden rond de Zuiderzee getroffen door een overstromingsramp. Voorts gaven de voedseltekorten aanleiding tot onrust onder de bevolking. Legendarisch is daarbij de Jordaanopstand van 1916. Dit waren prikkels die maakten dat het plan nu met kracht ter hand genomen werd.
Op 13 juni 1918 werd de 'Wet tot afsluiting en droogmaking van de Zuiderzee' officieel aangenomen.

1.2 De uitvoering van de wet

De Zuiderzeewet schreef de organisatie met betrekking tot de planning en uitvoering van de polders voor. In 1919 werd de Dienst der Zuiderzeewerken onder het Ministerie van Waterstaat ingesteld.
Een bewakingsfunctie werd opgedragen aan de zogenaamde Zuiderzeeraad, die de minister van advies kon dienen over de planning en uitvoering van het Zuiderzeeproject.
Daarnaast werden er diverse commissies in het leven geroepen om bepaalde aspecten van het project te bestuderen.

In de eerste jaren werd er alleen aandacht besteed aan de waterstaat- en landbouwkundige aspecten (bijv. door de Commissie Lovink, die zich met landbouw-economische zaken bemoeide). Maar naar aanleiding van o.a. het proefschrift van H.N. ter Veen, waarin de ongeleide kolonisatie van de Haarlemmermeer aan de kaak gesteld werd, werd in 1926 de zogenaamde 'Commissie Vissering' ingesteld.
Deze commissie moest de uitgifte van de 'Zuiderzeegronden' bestuderen en na rijp beraad concludeerde de commissie o.a. dat de Staat de grond cultuurrijp moest maken en ook de eerste jaren moest exploiteren om een herhaling van de ontwikkeling in de Haarlemmermeer te voorkomen. De Staat stemde in met deze conclusie. Het instellen van de Commissie Vissering staat niet op zichzelf, maar is het resultaat van een proces, waarin de dienst en het ministerie bewust gemaakt werden van het feit dat het ontwikkelen van een polder van die omvang meer was dan een puurtechnische aangelegenheid.

De dienst had de plannen opgesteld vanuit het oogpunt van demeest economische uitvoering met betrekking tot waterstaatkundige, civieltechnische en landbouweconomische aspecten. Stedebouwkundige en sociologische aspecten bijvoorbeeld hadden tot dan toe geen rol gespeeld. Die kwamen er pas nadat de Zuiderzeeraad zich, met steun van een zich langzaamaan voor die zaken bewust wordende maatschappij, tegen de plannen van de Dienst der Zuiderzeewerken had verzet. Vanuit de stedebouwkundige hoek waren er al sinds 1923 pogingen ondernomen om de dienst en de minister van de noodzaak van een planologische inbreng te overtuigen; bij voorkeur door vertegenwoordiging van de zogenaamde Stedebouwkundige Raad in de Zuiderzeeraad.
Dit mondde uiteindelijk in 1927 uit in de aanstelling van M.J. Granpré Molière als esthetisch adviseur van de dienst om de planning van de nederzettingen ter hand te nemen. In 1931 werd mr. D. Hudig, lid van de Stedebouwkundige Raad (het huidige NIROV) opgenomen als lid in de Zuiderzeeraad.

Niet alleen werd er door de Zuiderzeeraad gewezen op het belang van een goede planning tenaanzien van de nederzettingen, er werd ook op aangedrongen om de landschapsinrichting in het planningsproces in te brengen. Via het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw werd gepoogdde dienst hiervoor ontvankelijk te maken. In 1929 werd er door het NIVS het rapport 'Het toekomstig landschap der Zuiderzeepolders' gepubliceerd. Dit rapport, dat ook bij de planning van de Noordoostpolder van grote invloed was, legde de nadruk op de integrale aanpak van de polderplanning, waarbij alle aspecten, niet alleen van techniek en economie, maar ook van leefbaarheid en esthetische beleving in de planning zouden zijn opgenomen.

1.3 Wieringermeer

In de Wieringermeer heeft dit pleidooi in zoverre resultaat gehad, dat er plannen voor wegbeplanting door ir. G.A. Overdijkink in opdracht van de directie gemaakt werden en dat landschapsarchitect J.T.P. Bijhouwer werd gevraagd de beplanting van de dorpen en de aanleg van de begraafplaatsen op zich te nemen. In 1937 heeft Bijhouwer nieuweplannen voor de wegen- en erfbeplanting gemaakt, waarna hij voor deverschillende boerderijtypes beplantingsvoorstellen heeft gemaakt. De invloed van Bijhouwer heeft zich op dat gebied ook in de Noordoostpolder gemanifesteerd.

Granpré Molière's inbreng in 1927 had geen invloed meer op het verkavelingsplan. Hij moest zijn kernen dan ook in dat plan inpassen. De door Granpré Molière voorgestelde 5 dorpen en 8 gehuchten werden door de dienst teruggebracht tot 3 dorpen. Daarmee dacht men de (agrarische) bevolking voldoende voorzieningen te kunnen geven. In de ontwerpen van de dorpen zelf is Granpré Molière grote vrijheid gelaten. De opzet en achtergronden zullen onder het hoofdstuk van de nederzettingsstructuur besproken worden.
In 1930 werd de 'Dienst voor het in cultuur brengen van de in de Wieringermeer drooggevallen gronden' later bekend als de 'Wieringermeerdirectie' ingesteld. Dit was de dienst, die zich bezig moest houden met de inrichting van de polder. Hieronder vielen zaken van bestuur, selectie van kolonisten, de uitgifte van boerderijen en de voorbereidingen daartoe, de woningbouw, kortom alle zaken die van een lege polder een goed functionerende gemeenschap zouden moeten maken.

1.3.1 Bestuurlijke organisatie Wieringermeer
Voor het bestuur van het nieuwe land moesten voorzieningen worden getroffen, omdat de Zuiderzee, als onderdeel van de territoriale wateren, niet provinciaal en gemeentelijk was ingedeeld. Om hierin te voorzien werd de Wieringermeer nog vóór het droogvallen aan de provincie Noord-Holland toegevoegd en verder ingedeeld bij de aanliggende gemeenten. Hierbij ging het grootste deel naar Medemblik en Wieringen en enkele randstroken naar de gemeenten Winkel, Barsingerhorn en Anna Paulowna. Mede door deze versnippering, die bovendien dwars door de dorpen liep, werd in de praktijk een groot deel van de gemeentelijke taken waargenomen door de Directie van de Wieringermeer, doch deze beschikte niet over de hiertoe vereiste publiekrechtelijke bevoegdheden. Dit bracht met zich mee dat allerlei bijzondere regelingen werden getroffen bijvoorbeeld voor politie en brandweer, terwijl veel zaken op privaatrechtelijke basis moesten worden geregeld.
Aan deze onbevredigende situatie kwam op 1 januari 1938 een einde door de instelling van een Openbaar Lichaam Wieringermeer, waaronder ook de inrichtingswerken kwamen te vallen. Voor de uitvoering van de werken had dit geen ingrijpende gevolgen, doch wèl voor de rand-gemeenten wier taken werden overgenomen door dit openbaar lichaam. De leiding hiervan berustte bij een benoemde Bestuurscommissie, een Dagelijks Bestuur en een voorzitter. Als voorzitter van de Bestuurs-commissie werd het hoofd van de Wieringermeerdirectie, Ir. S. Smeding, benoemd, waarmee de noodzakelijke coördinatie werd verkregen tussen rijks- en gemeentelijke taken. Aan deze bijzondere bestuursstructuur kwam in 1941 een einde door de instelling van de gemeente Wieringermeer, gevolgd door de instelling van een rentambt voor het eigenaarsbeheer en een heemraadschap voor de behartiging van de waterstaatsbelangen.

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

De bodem van de Wieringermeer bestaat voor tweederde deel uit oude zeeklei en zavelgrond en voor eenderde deel uit meer of minder kleihoudend zand. De oude zeeklei en zavelgrond, de zogenaamde Wieringermeer- en Westfriese afzettingen, werden rond 2500 voor Christus afgezet. Het kleihoudende zand, jonge Zuiderzee-afzettingen geheten, werden afgezet rond 1100 na Christus; in die tijd waren stormvloeden, waardoor grote stukken land (veen) verdwenen, evenals delen van de Waddenzee en kon de Zuiderzee zich vergroten.

In 1936 werd door de heer drs. F. Zuur een gedetailleerde bodemkaart van de Wieringermeerpolder gepubliceerd. De polder werd door hem ingedeeld in wadland, overgangsland, kwelderland en zandland. Het wadland omvat de lichte gronden; het zijn de oude nu opgevulde kreken met geheel kalkrijke profielen die meestal bestaan uit lichte zavels (eenheden 53 en 54).
Het kwelderland (eenheid 64) bestaat uit zware kalkloze kleigronden, die meestal naar beneden wat lichter en kalkrijk worden. Hier lagen oorspronkelijk rietgorzen, waarvan men de rietwortels nog in het profiel terugvindt. In deze gronden vormden zich na het droogvallen van de Wieringermeer veel katteklei (zure grond). Het kweldergebied geeft op korte afstand een buitengewoon grote variatie in bodemgesteldheid, zware kleigronden wisselen af met talloze met lichter materiaal opgevulde kreken of met lichtere oeverwallen ter weerszijden van een lager liggende stroombedding. Hierdoor zijn na de inpoldering grote verschillen in inklinking ontstaan.

Tussen het kwelderland en het wadland ligt het zogenaamde overgangsland (eenheid 55). De kleigronden van dit gebied vertonen in veel mindere mate de eigenschappen van rietkleien; ze zijn op enige diepte kalkrijk en gaan naar beneden over in kalkrijk, kleihoudende wadzand. Ten zuidoosten van het Amstelmeer en ten zuiden van Den Oever op Wieringen komt in de polder op de kleiafzetting een pakket jong, fijn en grof zand voor (eenheid 46 en 47), dat via het Amstelmeer vanuit de Waddenzee is aangevoerd. Ook langs de west- en oostkant van de polder liggen smalle stroken van dit jonge zeezand. Bij een groot deel van deze gronden, vooral bij de grove zandgronden, heeft men later, in navolging van de Noordoostpolder, door diepploegen de onderliggende klei naar boven gehaald, om zo de kwaliteit te verbeteren.
De Wieringermeer ligt in zijn geheel beneden de zeespiegel en helt af in zuidoostelijke richting, namelijk 1 meter-NAP in het noordwesten tot 5.3 meter-NAP in het zuidoosten.
Zie eventueel ook de Regiobeschrijving Noorderkwartier 2.2.4.
(Zie afbeeldingen 9, 10, 11 en 17.)

2.2 Afwatering

De Wieringermeer wordt drooggehouden door twee gemalen, nl. het electrisch aangedreven gemaal 'Lely' bij Medeblik en het dieselgemaal 'Leemans' bij Den Oever. In verband met de helling van het terrein van noordwest naar zuidoost met een hoogteverschil van 3,5 m is de Wieringermeer verdeeld in drie afdelingen die elk een eigen polderpeil hebben, zodat er behalve een groot aantal bruggen voor het wegverkeer nog meerdere sluizen voor de scheepvaart zijn gemaakt (in de Slootvaart

bij Slootdorp, in de Hoekvaart bij Wieringerwerf en in de Medemblikker Vaart bij Medemblik).

Het hoofdpatroon van de waterwegen wordt gevormd door een uitgebreid stelsel van vaarten en kanalen. Zij wateren via de gemalen Leemans bij Den Oever, den Lely bij Medemblik af op het IJsselmeer. De hoofdvaarten lopen allemaal duidelijk in de richting van de gemalen. Een uitzondering vormt het randkanaal in het westen (Waardkanaal en Groetkanaal) van het Amstelmeer gescheiden door een sluis.

Een bijzondere positie nemen de zogenaamde (Hooge en Lage) kwelsloot en kwelvaart in. Deze wateren lopen evenwijdig aan de Wieringermeerdijk en voeren het veel voorkomende kwelwater in de buurt van deze dijk direct af naar de gemalen. Tussen de vaarten ligt een stelsel van tochten; deze wateren af op de vaarten. Ze liggen vrijwel altijd loodrecht op of parallel aan de vaarten en wegen en verdelen het onregelmatige blokpatroon van de vaarten in meer regelmatige, kleinere blokken. Deze kleinere blokken worden doorsneden door kavelsloten, elk met een onderlinge afstand van 250 meter. De kavelsloten staan altijd loodrecht op de tochten, waarop ze afwateren.
De kavelsloten hebben een gemiddelde diepte van 1,4 meter. Het polderpeil wordt gemiddeld ook op 1,4 meter gehouden. Door dit lage polderpeil zijn de kavelsloten niet waterhoudend. De totale lengte aan waterlopen bedraagt ruim 1000 km.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

De Wieringermeer was primair als land- en veeteeltgebied en de inrichting was geheel daarop afgestemd: de kavel als bedrijfseenheid voor het één-gezinsbedrijf. Een kavel is als regel een rechthoekig stuk land, aan de voorkant begrensd door een weg, aan de achterzijde door een in de Wieringermeer bevaarbare tocht en in de lengterichting door sloten, de zogenaamde kavelsloten. Afhankelijk van de gewenste grootte der landbouwbedrijven en de afmetingen van de kavels bestaat een bedrijf uit één of meer kavels of gedeelten daarvan. Lely was uitgegaan van kavels van 800 m lengte en 200 m breedte, overeenkomend met een bruto oppervlakte van 16 ha. Op advies van de Commissie Lovink zijn de kavels breder gemaakt, namelijk 250 m, waardoor de oppervlakte 20 ha werd. De gemengde- en weidebedrijven konden dan 1 of 2 kavels beslaan (20 of 40 ha) en de akkerbouwbedrijven 2 of 3 kavels (40 of 60 ha).
Behalve de standaardkavel van 20 ha zijn ook aanzienlijk grotere kavels aangelegd volgens de zogenaamde Mansholtse verkaveling, waarbij de kavels 500 m breed zijn en de lengte ongelijk is door de ontsluitingsweg scheef door de kavels te leggen. Bovendien waren deze kavels niet alleen langs de achterkant, maar ook langszij per schip bereikbaar voor de afvoer van de producten. Deze verkaveling was aanzienlijk duurder, terwijl de optimale bereikbaarheid per schip nauwelijks benut werd, zodat deze indeling slechts op kleine schaal is toegepast.
Doordat men bij het aanleggen van de hoofdwegen en hoofdvaarten ook rekening moest houden met verkeers- en waterstaatkundige eisen kwamen ook enige kavels met afwijkende vormen voor.

Driekwart van de gehele oppervlakte was in gebruik als bouwland. De belangrijkste akkerbouwgewassen omstreeks 1940 waren wintertarwe, haver, erwten, vlas, suikerbieten, aardappelen en klaver. Dit teeltplan hing samen met het toen nog geringe gebruik van kunstmest, zodat de vruchtbaarheid van de grond met groenbemestingsgewassen op peil moest worden gehouden. De stikstofbehoefte was mede de reden van de aanwezigheid van peulvruchten in het teeltplanplan. Sinds de jaren vijftig is de specialisatie sterk toegenomen, waarbij de zaaivruchten een groter aandeel in het teeltplan hebben gekregen (granen, suikerbieten en aardappelen). Op dit moment is 90% als bouwland in bedrijf.
De melkveehouderij was aanvankelijk weinig succesvol, waarbij het optreden van weide-diarree onder het vee een belangrijke rol speelde (kopergebrek). Grasland komt voor op de lichtere gronden.
In de laatste tijd neemt op de lichtere gronden ten noordwesten van Middenmeer van het 'wadland' de teelt van bloembollen sterk toe.
(Zie afbeeldingen 12, 13 en 14.)

3.2 Niet-agrarisch

De twee bosgebieden van de Wieringermeer liggen in de noordpunt van de polder en vormen samen het natuurreservaat 'Boswachterij'.
Het Robbenoordbos (510 ha) is om twee redenen aangelegd:
1. de grond was minder geschikt voor landbouw;
2. de noordpunt vormde een verzamelpunt van wegen, vaarten en kanalen, waardoor er een onrendabele verkaveling zou komen.

Het Sluitgatbos is aangelegd op de overslaggronden, welke zijn ontstaan door de opzettelijke dijkdoorbraak (1945). Bij het herstel van de dijk zijn de kolkgaten (de wielen) binnengedijkt.
De bosaanleg leverde in het begin problemen op, aangezien de gebruikte boomsoorten niet bestand waren tegen het lokale klimaat, het hoge zoutgehalte en de optredende kwel. Om de eenvormigheid van de bossen te voorkomen waren zowel loof- als naaldbomen aangeplant.
De bossen vervullen thans verschillende functies:
1. als recreatiegebied met o.a. een jachthaven in de noordpunt van het Robbenbos;
2. als natuurgebied (vogels, fazanten, hazen e.d.);
3. als productiebos (geriefhout voor boeren en tuinders).

3.3 Landschapsbeeld

De hoofdpatronen van wegen en waterwegen versterken elkaar zodanig, dat de vlakke, open ruimte van de Wieringermeer in een tiental blokken wordt verdeeld met een min of meer rechthoekige of driehoekige vorm. De blokken liggen in een min of meer 'rondgaande beweging' rond een centraal gelegen driehoekig blok. Op de hoekpunten van dit blok liggen de dorpen Wieringerwerf, Middenmeer en Slootdorp.

Aparte vermelding verdient nog de vluchtheuvel (terp, wierde of werf) die uit veiligheidsoverwegingen centraal in de polder is opgeworpen, nog voor de polder droog viel (tijdens WO II wel als zodanig gefunctioneerd). Hierop zouden de belangrijkste gebouwen van de hoofdplaats Wieringerwerf komen, doch uiteindelijk is dit dorp verder noordwaarts komen te liggen en is na de oorlog op de terp een zwembad aangelegd.

Afgezien van de dorpen ligt alle bebouwing (voornamelijk boerderijen) verspreid, waarbij de situering op regelmatige afstand van elkaar zeer kenmerkend is. Er zijn geen ontginningsassen aan te wijzen, zoals in het aandijkingslandschap vaak het geval is. De oorzaak hiervan moet gezocht worden in het reeds voor de drooglegging bekende inrichtingsplan van de Wieringermeerpolder. Wel is sprake van een zekere regelmaat in de spreiding van boerderijen en landarbeiderswoningen.

Bosjes beplanting langs wegen, waterlopen, dijken, op erven en om dorpen spelen een belangrijke rol op de open ruimte en het vlakke land. Bosjes zijn ten noordwesten en ten zuidoosten van de drie grote dorpen aangelegd. Aan de westzijde van de dorpen ligt een brede singel, die de dorpen tegen de wind beschermt.

In het oorspronkelijke beplantingsplan is uitgegaan van het idee dat ruime vergezichten en doorzichten behouden dienen te blijven. Dientengevolge zou de groepsgewijze en onderbroken beplanting met 'natuurlijk karakter' de voorkeur verdienen boven onafgebroken laanbeplanting, welke de ruime vergezichten afsnijden. Tevens diende de 'eindeloze vrijheid' van het landschap gebroken te worden en te worden teruggebracht tot voor het menselijk nog taxeerbare afmetingen. Bermbeplanting diende strak en eenvoudig te zijn, waarbij losse boom- en heestergroepen moesten worden vermeden. In de praktijk blijkt een menging van de beplantingswijzen te zijn opgetreden. In de huidige inrichting komen zowel (transparante) bermbeplanting als losse boomgroepen (wandelbosjes) voor.
Door het zeer wijdmazige patroon van wegen, vaarten en bermbeplanting zijn de ruimten in de Wieringermeer zeer groot en open.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

Het wegenpatroon van de Wieringermeer wordt enerzijds gekenmerkt door wegen evenwijdig aan de dijken en anderzijds door wegen gericht op de kernen in het centrum van deze droogmakerij. Naast alle dijken liggen wegen. De Schagerweg en Kolhornerweg lopen parallel aan de Westfriese Vaart. De Schagerweg en de Alkmaarseweg hebben een regionale functie. Rijksweg 9, Den Oever-Zaanstad, heeft een bovenregionale functie. Ten oosten van Middenmeer is hiervoor een grondlichaam aangelegd. Ten zuidwesten van Wieringerwerf zijn hiervoor twee grondlichamen opgeworpen en noordelijker bij de Hippolytushoeverweg is er ook een.
Het patroon van de wegen in de Wieringermeer is strak en rechtlijnig evenals het verkavelingspatroon. Beide patronen versterken elkaar. In de Wieringermeer komen slechts enkele hoofdwegen voor. Bij het ontwerpen hiervan moest rekening worden gehouden met de toekomstige dorpen en met de aansluiting op het wegennet van het oude land. In totaal heeft Wieringermeer een tiental verbindingen met het oude land. De resterende wegen betreffen polderwegen die loodrecht op of parallel aan de hoofdwegen lopen, meestal met een onderlinge afstand van 1600 meter.
In hoofdzaak dienen ze voor het verkeer naar en van de boerderijen en kavels die aan deze wegen liggen. De totale lengte van wegen bedraagt 240 km, waarbij de wegen in de bebouwde kommen niet zijn meegerekend.
(Zie afbeeldingen 15 t/m 19.)

4.2 Wateren

De Wieringermeer wordt gekenmerkt door een grote hoeveelheid vaarten en tochten. Bij de aanleg van de Wieringermeer ging men er vanuit dat elke kavel moest grenzen aan een bevaarbaar water (zie figuur type kavels).
De tochten werden en worden echter weinig voor de afvoer van landbouwproducten gebruikt. Afwatering is de belangrijkste functie en als gevolg van het grote aantal tochten en de grote breedte is de waterberging in de Wieringermeer groot.

Een deel van het boezemwater van de Wieringermeer wordt geloosd op het Amstelmeer. Via het Balgzandkanaal in Anna Paulowna wordt dit verder afgevoerd. Het overige boezemwater wordt in het IJsselmeer geloosd respectievelijk bij Den Oever en bij Medemblik. Het Waardkanaal en Groetkanaal fungeren als uitwateringsvaarten voor een deel van Westfriesland en lozen op het Amstelmeer. Deze kanalen bezitten tevens een transportfunctie.
De Wieringermeer kent een heel netwerk van kanalen. De kanalen werden aangelegd, dat wil zeggen gebaggerd, voordat de Wieringermeer werd drooggemalen. Hierdoor kon er tijdens het droogmalen voldoende water naar de gemalen stromen. Het belangrijkste kanaal voor de scheepvaart is de Westfriese Vaart. Schagen en Kolhorn worden hierdoor bij Medemblik met het IJsselmeer verbonden. Het kanaal Stolpen-Schagen en het Kolhornerdiep sluiten aan op het kanaal Schagen-Kolhorn. Hierdoor is er in de dertiger jaren een verbinding ontstaan tussen het Noordhollandskanaal, Schagen, de Wieringermeer en het IJsselmeer.

De Den Oever Vaart respectievelijke Nieuwe Sluizer Vaart, de Robbevaart respectievelijk Wieringerwerfvaart, de Hoge Kwelvaart respectievelijk Lage Kwelvaart en de Medemblikkervaart vormen de andere belangrijke kanalen met transport functie.

In het noorden van de Wieringermeer zijn drie schutsluizen; de Ulkesluis (aan de mond van het Weerdkanaal), de Haukes (aan de mond van de Slootvaart) en de sluis bij het gemaal Leemans aan de mond van de Den Oeversche Vaart.
In het westen van de Wieringermeer is de Westfriese Sluis aan de mond van het Groetkanaal.
De verbinding Westfriesche Vaart-IJsselmeer is mogelijk via de Overleker Sluis ten westen van Medemblik (gemeente Medemblik).

4.3 Dijken en kaden

De in te polderen Wieringermeer had als voordeel dat deze aan drie zijden al lag ingesloten door het oude land, zodat er slechts een korte buitendijk nodig was. Ook kon de aanleg van deze dijk gecombineerd worden met de bouw van de Afsluitdijk.
Bijzondere punten op de dijk tussen Medemblik en Den Oever zijn het vroegere werkeiland Oude Zeug, waarvan de werkhaven is gehandhaafd en verder de plek, waar in 1945 op last van de Duitsers de dijk is opgeblazen waardoor twee diepe gaten ontstonden. Bij herstel is een nieuw stuk dijk om de gaten heen gelegd, die daardoor binnen de polder zijn komen te liggen. Tussen de Wieringermeer en het voormalig eiland Wieringen ligt het Amstelkanaal, dat na de inpoldering 'in den droge' is gegraven. Langs het Amstelmeer, dat in verband met de functie van boezemwater een oppervlakte van 700 ha beslaat, heeft het dijktracé de vorm van een halve cirkel. Langs de westzijde van de Wieringermeer is ten behoeve van de afwatering van het oude land, nog vóór het droogvallen, 'in het natte' het Waard- en Groetkanaal gebaggerd, dat in verbinding staat met het Amstelmeer.
Aan de zuidzijde sluit de Wieringermeer direct aan tegen het oude land, waardoor de Westfriese zeedijk zijn functie als hoofdwaterkering - die deze sinds 1288 vervulde - verloren heeft. Met de aanleg van de Wieringermeer is niet gewacht tot de Afsluitdijk gereed was. In 1927 werd door de Dienst der Zuiderzeewerken met de dijkbouw begonnen en twee jaar later, in 1929, werd de dijk langs de Zuiderzee gesloten, evenals de dijk rond het Amstelmeer. Een jaar later, op 11 augustus 1930, viel de polder droog.
De waterkeringen langs IJsselmeer en Amstelmeer zijn aangelegd als vrij zware dijken. Het zijn zogenaamde tweede keringen en zij moeten in staat zijn stormvloed te keren ingeval van doorbraak van de eerste waterkering (Afsluitdijk respectievelijk Amsteldijk).
De waterkeringen langs de boezemkanalen aan west- en noordzijde van de Wieringermeer zijn van veel lichter profiel.
Langs de zuidzijde vormt de oude Westerdijk van de Vier Noorder Koggen de kering tegen het ±3 m hoger dan het polderwater staande water van het oude land.

4.4 Spoorwegen

De oorspronkelijke geprojecteerde aanleg van tram- en spoorlijnen in de Wieringermeer is door de snelle ontwikkeling van het autoverkeer nooit doorgegaan.

4.5 Brugggen

Ter plaatse van de kruisingen van land- en waterwegen moesten bruggen worden gebouwd, waarvan er binnen de Wieringermeer 53 voorkomen. Daarvan zijn er 48 bruggen van gewapend beton en 5 ophaalbruggen, de laatste gelegen over de zogenaamde open kanalen (onbeperkte doorvaarthoogte) nl. de Westfrieschevaart, de Slootvaart van Middenmeer over Slootdorp naar het Amstelmeer en de Wieringerwerfvaart.
Over de toegangssluizen liggen voorts nog 4 basculebruggen en een vaste brug, terwijl over de kanalen van de Amstelmeerboezem twee beweegbare pontonbruggen, een basculebrug en zes grotere en kleinere vaste bruggen zijn gebouwd. De bruggen hebben - dit in tegenstelling met de wegen - meteen zodanige afmetingen verkregen, dat wijziging voorlopig niet nodig zal zijn. De vaste bruggen, uitgevoerd in gewapend beton en gebouwd in serie, hebben vrijwel alle een breedte tussen de leuningen van 5 of 6 meter; de bredere bruggen in de doorgaande wegen, de smallere in de landwegen met in de hoofdzaak plaatselijk verkeer. De doorvaarthoogte, boven het polderpeil gerekend, bedraagt in de meeste gevallen 4 meter.
De beweegbare bruggen zijn vrijwel alle 6 meter breed.

5. Nederzettingstructuur

5.1 Algemeen

Voor de permanente bewoning van het nieuwe land moesten niet alleen boerderijen worden gebouwd maar ook nederzettingen worden gesticht, waar polderbewoners terecht konden voor levensmiddelen, onderwijs, gezondheidszorg e.d.
Over de situering hiervan adviseerde de Commissie Vissering in 1930: 'Zoo zal vermoedelijk op de plaatsen waar hoofdwegen en kanalen samenkomen bevolkingsconcentratie plaatsvinden; daar reservere men gronden ten dienste van gemeenten, polder enz.; daar bouwe men scholen en kerken en geve men gelegenheid voor de vestiging van winkeliers, ambachtslieden enz.'. Omtrent de afstanden tussen de dorpen en de buitenbewoners werd aanvankelijk de situatie op het oude land als uitgangspunt genomen, waar de woonkernen op loopafstand (drie à vijf km) uiteen liggen. Dit leidde tot een plan met vijf dorpen in de polder en acht gehuchten langs de rand. Vooralsnog werd volstaan met drie dorpen, gesitueerd op de hoekpunten van de in het midden van de polder gelegen driehoek, waar wegen en waterlopen elkaar kruisen.
In 1931 werd begonnen met de bouw van Slootdorp bij de Slootsluis en eind 1932 met het dorp Middenmeer. Pas later, in 1935 kwam de hoofdplaats, Wieringerwerf, van de grond, doch het heeft lang geduurd voordat deze plaats tot het echte hoofdcentrum uitgroeide.
Omdat de drie dorpen zeer dicht bij elkaar liggen, waardoor de afstand tot het oostelijk randgebied vrij groot is, is na de Tweede Wereldoorlog in het oostelijk deel het dorp Kreileroord gesticht, doch dat heeft tot heden slechts een marginale ontwikkeling doorgemaakt. Uit deze gang van zaken is de lering getrokken dat de hoofdkern van een polder van tevoren moet worden aangewezen en dat deze bij de ontwikkeling prioriteit moet krijgen. Dat is overigens gemakkelijker gezegd dan gedaan, omdat de inrichtingsactiviteiten zich nu eenmaal vanaf de rand van een polder naar het midden verplaatsen, zodat het randgebied, waar de ontginning start, een voorsprong heeft. Achteraf gezien had wel met één dorp kunnen worden volstaan, gegeven het feit dat de grootste afstand tot het centrum van de polder slechts 8 km bedraagt.

Zoals toen gebruikelijk was werden in elk dorp drie kerken en drie of vier scholen gebouwd (RK, Ned. Herv., Geref. en Openbaar) met daarbij de noodzakelijke winkelvoorzieningen, inclusief bank en café. Naast winkelbedrijven kwamen er ook op de landbouw gerichte industriële en handelsondernemingen tot ontwikkeling, zoals reparatie- en mechanisatiebedrijven, transportondernemingen e.d., waarbij de coöperaties een belangrijke rol speelden. Hierbij groeide Middenmeer uit tot het handelscentrum en Wieringerwerf tot bestuurscentrum.
De bewoning van de eerste dorpen liep vóór op de uitgifte van landbouwbedrijven, waarvan de eerste in 1934 werden verpacht, tot in 1940 in totaal zo'n 400 grotere en kleinere bedrijven waren gesticht.
Om de groei van de dorpen snel tot ontwikkeling te brengen werden de landarbeiders in de dorpen gehuisvest, met de bedoeling later landarbeiderswoningen bij de boerderijen te bouwen en de vrijkomende woningen in de dorpen beschikbaar te stellen voor personeel van middenstandsbedrijven e.d. Door de oorlogsomstandigheden èn door het feit dat de landarbeidersgezinnen er sterk de voorkeur aan gaven te wonen in een dorp boven het wonen op het bedrijf van de 'baas' is van die verhuizing vanuit het dorp naar het bedrijf niets terecht gekomen.

Dit 'gescheiden' leven werd door de boeren wel beschouwd als een belangrijke reden voor de matige arbeidsverhoudingen in de Wieringermeer. Dit alles droeg wel bij tot een voorspoedige ontwikkeling van een veelzijdig verenigingsleven, waaraan de bevolking intensief deelnam.
De dorpen zijn gesitueerd op kruispunten van belangrijke wegen en kanalen, waarbij Wieringerwerf en Middenmeer thans ook nog aan een autosnelweg (A7) liggen. Vanuit het oogpunt van hun verzorgingsfunctie voor de hele polder is de ligging van de dorpen niet gunstig: de onderlinge afstand is te klein en de afstanden tot de polderrand te groot. Dit is een gevolg van het feit dat oorspronkelijk veel meer dorpen gepland waren. Deze zijn door gebrek aan bewoners echter nooit gerealiseerd.
De dorpen zijn opgezet met een, oorspronkelijk aan de rand van het dorp liggende, brede brink (60 à 70 meter breed). Deze zijn aangelegd om de doorgaande hoofdwegen, die ook over de brink lopen, naar behoefte te kunnen verbreden. Met deze oplossing zou het overbodig zijn om rondwegen om de dorpen aan te leggen. Door latere dorpsuitbreidingen liggen de brinken inmiddels meer in de dorpen dan aan de rand.
Alle dorpen (met uitzondering van het in 1955 gebouwde Kreileroord) hebben van oorspong een industrieterrein. Hier hebben zich voornamelijk agrarische industrie en handels- en transportondernemingen gevestigd. De terreinen bij Wieringerwerf en Middenmeer zijn inmiddels uitgebreid.
(Zie afbeeldingen 3, 4, 5 en 20 t/m 32.)

5.1.1 Bevolkingsontwikkeling

Voor het inwonersaantal van de Wieringermeer waren diverse ramingen gemaakt, die varieerden tussen 12.000 en 20.000, overeenkomend met 0,6 en 1,0 inwoner per ha. In 1940 woonden er ondertussen rond 5.000 mensen doch de 12.000 werd pas gehaald in 1976, welk aantal zich nadien gestabiliseerd heeft.
Tot in 1981 was er sprake van een vestigingsoverschot. Wieringermeer droeg geruime tijd de kenmerken van een jonge kolonistenbevolking. Nawerking van het lange tijd hoge geboortecijfer geeft anno 1985 een relatief sterke vertegenwoordiging van 0-10-jarigen.
Werkgelegenheid heeft men in de landbouw en de verzorgende bedrijven in en rond de kernen. In 1985 was 20% van de beroepsbevolking in een andere gemeente werkzaam.
In de Wieringermeer is een vrij sterke verzuiling. Dit hangt samen met de voormalige kolonisatie; de bevolking voor de Wieringermeer werd in de vroege jaren dertig vooral naar geschiktheid voor het landbouwbedrijf geselecteerd en een dorpssolidariteit ontbrak. In de plaats hiervoor kwam een confessionele verbondenheid en deze leidde soms tot scherpe tegenstellingen binnen de dorpen. Dit is nog altijd een wat precair punt in de plaatselijke verhoudingen.
In 1985 was 25% Rooms-Katholiek, 30% Orthodox-Protestant en 45% overig Protestant of onkerkelijk.
(Zie tabel blz 35.)

5.2 Wieringerwerf

Wieringerwerf, het poldercentrum van de Wieringermeer, ligt tegen en ten oosten van de autosnelweg Amsterdam-Leeuwarden (A7) en ten noorden van de Oosterterptocht. Het industrieterrein ligt ten zuiden van de dorpskern, voor een deel tussen de autosnelweg en de Robbenaart, waar zich ook de loswal bevindt, voor een deel ten westen van de Robbenvaart.

Oorspronkelijk was het dorp een kilometer zuidelijker gepland, maar in verband met de slechte ondergrond, waarin de heipalen moeilijk stuit vonden, is het op de huidige plaats terecht gekomen. De reeds opgeworpen terp, bedoeld als vluchtheuvel en centraal element in het dorp, is op een afstand van het dorpscentrum komen te liggen en speelt daardoor niet mee in het dorpsbeeld. In het eerste plan ging de autosnelweg Amsterdam-Leeuwarden midden door het dorp op uitdrukkelijke wens van Granpré Molière. Bij een latere verlegging van het dorp werd deze er omheen geleid en nog weer later werd de weg uitgebouwd tot autosnelweg. Het latere ontwerp (fig. 20), op basis waarvan het dorp gerealiseerd is, toont de uit de andere dorpen bekende elementen, zij het dat er in Wieringerwerf drie 'brinkachtige ruimten' lagen; één noord-zuid lopende ruimte met de winkels, de woningen voor notabelen en de doorgaande weg, en twee oost-west georiënteerde ruimten, waarvan de zuidelijke aan de ene kant het domeinkantoor en aan de andere kant de rooms-katholieke kerk als dominant gebouw had. Bij de noordelijke ruimte zou het gemeentehuis als belangrijk gebouw het beeld bepalen. Het sportveld lag volgens dit ontwerp tussen de bebouwing midden in het dorp.
Het ontwerp werd in de oorlog, voor met name de noord- en oostkant, nogmaals bijgesteld.

5.3 Middenmeer

Het dorp is gelegen in een bocht aan de oostkant van de Westfrieschevaart en de Wieringerwerfvaart, ten westen van de autosnelweg Amsterdam-Leeuwarden. Door zijn ligging nabij de autosnelweg (A7) heeft het een goede ontsluiting naar het noordelijk deel van de Randstad.

Het dorp, hoewel groter dan Slootdorp, heeft dezelfde karakteristieke elementen: de langwerpige groene ruimte, waar doorheen de hoofdweg, welke Slootdorp met de autosnelweg verbindt, getraceerd is. De drie kerken liggen in een driehoek, waarbinnen het sportveld en de gymnastiekzaal gelegen zijn. Het sportveld ten westen van de groene hoofdruimte wordt ruimtelijk min of meer in evenwicht gehouden door de aan de oostkant gelegen begraafplaats. Ook in dit dorp vallen in oudere delen de grote (moes)tuinen achter de woningen op. Bureau Granpré Molière was de ontwerper.

5.4 Slootdorp

Het eerste dorp in de Zuiderzeepolders is gelegen aan de weg Middenmeer-Hippolytushoef, ten oosten van de Slootvaart. De loswal, met aangrenzend industrieterrein, is ten noorden van de sluis in de Slootvaart gesitueerd.

De ontwerper, het bureau Granpré Molière, Verhagen en Kok, wilde op basis van een studie van Nederlandse dorpen de Wieringermeerdorpen een zekere 'onbegrensdheid naar buiten' en een 'begrensdheid naar binnen' geven. Het resultaat van deze benadering was 'het uitvloeien' van de dorpsrand in het land en de creatie van een 'brinkachtige' groene ruimte binnen de bebouwing waar de doorgaande hoofdweg was getraceerd.
Om dit te bereiken moest in Slootdorp de doorgaande weg, die in het verkavelingsplan langs de vaart was gelegd, bij de kern naar binnen gebogen worden. Hierdoor kwam de 'brink' en daardoor de winkels, excentrisch in het plan te liggen. Twee kerken liggen aan de einden van

de 'brink', terwijl een derde aan de oostkant van het dorp is gesitueerd, zodanig dat de drie werken de hoekpunten van een driehoek vormen, waarbinnen zich het sportveld en gymnastiekzaal/gemeenschapscentrum bevinden. Hiermede is het ruimtelijk evenwicht van het plan hersteld. Een algemeen kenmerk van de Wieringermeerdorpen, (maar ook van de meeste Noordoostpolderdorpen) is, dat de terreinen achter de woningen in het algemeen groot zijn ten behoeve van de verbouw van groenten voor eigen gebruik. Soms zijn er extra lange achtertuinen, soms zijn er zogenaamde 'overtuinen' door een pad gescheiden van de achtertuin.

5.5 Kreileroord

In 1957 begon met in het oostelijk deel van de polder met de bouw van het dorp naar ontwerp van prof. J. Wieger Bruin. Het dorp kwam te liggen ten oosten van de Noorderkwelweg, in de bocht van de Hoge Kwelvaart, waarlangs ook de loswal was gesitueerd.

Met de bouw van de geplande dorpen langs de randen van de polder is men vóór de Tweede Wereldoorlog niet begonnen. Aanvankelijk was dit voor de bevolking die daar woonde een tamelijk groot ongerief. Na de oorlog nam de landbouwmechanisatie snel toe en ook het privévervoer werd allengs gemotoriseerd; eerst kwam de bromfiets, later de auto. Het feit, dat het economishe draagvlak voor verdere dorpsaanleg niet aanwezig was, was aanleiding voor het besluit geen andere dorpen meer te maken.
Alleen in de loop van de vijftiger jaren besloot het gemeentebestuur van de Wieringermeer nog over te gaan tot het stichten van een laatste dorp, Kreileroord, in een gebied dat qua bereikbaarheid van voorzieningen duidelijk bij de rest van de polder was achtergesteld. Het programma was zeer beperkt. Het plan kreeg enigszins het aanzien van een lintdorp, omdat de doorgaande weg de hoofdstraat vormde, waarlangs de winkels, het dorpshuis, het postkantoor en een aantal woningen worden gesitueerd. Tussen deze weg en het kanaal lagen een paar kleine straten met een eenvoudig verkavelingspatroon.

Door zijn excentrische ligging en zijn geringe voorzieningenpeil is de vermindering van de agrarische bevolking niet gecompenseerd door een toestroming van niet-agrariërs. Latere uitbreidingen zijn dan ook practisch achterwege gebleven, terwijl een zekere teruggang in de bevolking valt te bespeuren.

5.6 Ontwikkelingen in de kernen tussen 1945-1955

In de Tweede Wereldoorlog werd Wieringerwerf voltooid en als bestuurscentrum aangewezen. Middenmeer werd het handelscentrum. De door de Duitsers veroorzaakte dijkdoorbraak in 1945 en Wieringermeer, verwoestte 85% van het juist opgebouwde totaal. Na de bevrijding is het oorpronkelijke stedebouwkundige plan enkel uitgevoerd, met uitzondering van een nieuwe plaats voor de Gereformeerde kerk aan het einde van de Brugweg in Middenmeer. De rooms-katholieke kerk aan Brugweg werd volgens een nieuwe ontwerp gebouwd en tussen deze twee kerken werden villa's gebouwd, wat ook van het oorspronkelijke plan afwijkt. De onder de bebouwings-karakteristiek beschreven verhoging van de noklijnen van de meeste woningen in de drie kernen gaven een andere visuele beleving van straten, brinken en dorpsgezichten dan oorpronkelijk was bedoeld. Granpré Molière keurde deze wijzigingen goed.

Rond 1955, met de voltooiing van het (nieuwe) gemeentehuis aan de Brinkweg in Wieringerwerf, mogen de plannen van Granpré Molière als voltooid beschouwd worden.

5.7 Ontwikkeling in de kernen na 1955

Na 1955 zijn er in de kernen van de Wieringermeerpolder nog veel woningen bijgebouwd.
Voor Slootdorp beperkte zich dat tot de invulling van het meest zuidelijke gebied.

In Middenmeer werden tussen 1970 en 1974 aan de zuidkant en oostkant nieuwe wijken gebouwd. De Brugweg kreeg hierdoor een centrumfunctie en de middenstand concentreerde zich daar aan de westzijde.
Het industriegebied ontwikkelde zich lineair langs beide zijden van de Wieringerwerfvaart.
Wieringerwerf breidde zich in die periode in het noorden en oosten ook planmatig uit. In het westen en zuidwesten werden losse woningen gebouwd. De groei van het excentrisch gelegen industrieterrein stagneerde; de meeste boeren bewaren hun landopbrengsten in silo's en koelcellen op eigen terrein. Kreileroord groeide niet verder uit.
In 1985 waren er 4.000 woningen in de vier kernen en volgens vigerende plannen is er nog ruimte voor 450 woningen.

5.8 Buitengebied

De twintig verschillende typen boerderijen staan over de hele polder regelmatig verspreid en zijn in pacht of erfpacht van de gemeente Wieringemeer. De variatie in typen aan de westzijde (als eerste in cultuur gebracht) is groter dan aan de oostzijde.
De gemengde- en akkerbouwboerderijen zijn van een type dat gerelateerd is aan de kavelgrootte en het soort bedrijf.
De 10% intensieve veehouderijbedrijven liggen langs de Noorderdijkweg, de Wieringerrandweg en ten noordwesten en ten zuidoosten van Slootdorp.
Een concentratie van kleine (tuinbouw-)boerderijen gebouwd in het zelfde type staat op de kavels tussen de Den Oeversche Vaart en de Robbevaart, ten noordwesten van Middenmeer; hier is de (bloem bollen-) cultuur in opkomst.
Afhankelijk van de arbeidsintensiteit van het opgerichte bedrijf in de dertiger jaren zijn er op het erf naast de pachterswoning soms een of meer arbeidswoningen gebouwd in verschillende typen.
Een aantal proefcomplexen van de IMAG (Instituut voor Mechanisatie Arbeid en gebouwen) zijn over de polder verspreid; de meest bekende en grootste is de Oostwaardhoeve aan het begin van de Nieuwesluizerweg.
Dit complex was vroeger bekend als het 'Joodse Werkdorp Nieuwe Sloot honderden joodse vluchtelingen uit Duitsland en Oostenrijk werden daar, van 1934 tot 1941, tot boer of ambachtsman herschoold om op die manier hun emigratiekans te vergroten. De barakken zijn na de oorlog verdwenen.
Het door de bewoners zelfgebouwde gemeenschapsgebouw, aan de overkant van de weg, dient nu als administratiecentrum van de IMAG-proefboerderij en wordt met sloop bedreigd.
Na 1955 zijn er in het buitengebied geen boerderijen of huizen bijgebouwd.

6. Bebouwingskarakteristiek

6.1 De kernen

De aard van veel Nederlanders uitte zich in de populariteit van prof. Granpré-Molière bij zijn roep naar 'nederige en zelfvergeten' architectuur, zijn afkeuring van de moderne techniek als basis voor de bouwkunst en zijn zoeken naar de 'waarheid' in schoonheid en traditie van het ambachtelijke.
Zijn invloed was groot, ondanks de moderne architectuurstromingen in de twintiger en dertiger jaren en zijn volgers waren velen, later stonden deze als groep bekend als de 'Delftse School'.
Tot ver na de Tweede Wereldoorlog hebben Delftse School architecten aan de wederopbouw van Nederland gewerkt.

Voor zijn plannen in de Wieringermeer formuleerde Granpré Molière het als volgt in 'de algemene indruk zal zijn die van enigzins koele gaafheid en een zekere orde in de bedrijven en in het ritme van nederzettingen; een verzorgde beplanting van dorpen en hofsteden en de langs de hoofdwegen; er zal welvaart spreken uit de landen en boerderijen en uit de welbewuste houding der bewoners' (1933).

De bebouwingskarakteristiek is voor de drie kernen grotendeels hetzelfde. Volgens het oorspronkelijke plan lagen er straten en brinken met strook- en blokbebouwing. De huizen bestonden uit één bouwlaag met kapverdieping en de noklijn ligt evenwijdig aan de weg.
De zadeldaken met royale dakkapellen waren gedekt met rode Hollandse pannen en de gevelpuien waren van geelrode baksteen.
Bij de blokbebouwing waren aan de zijgevel een garage of een bijkeuken gebouwd. Dit alles was in eenvoudige traditionele architectuur uitgevoerd.
De winkels aan de hoofdbrinken bestonden uit twee bouwlagen met kapverdieping, evenals de pastories en de huizen van notabelen. Deze laatste groep huizen lagen aan de Terpstraat in Wieringerwerf.

Na de inundatie van 1945 werden de woningen op dezelfde fundamenten weer opgebouwd, maar nu met twee bouwlagen en kapverdieping.
De dakkapellen werden meer bescheiden van omvang, of verdwenen zelfs geheel. Uit oogpunt van zontoetreding in de straat en voortuin werden de daken flauwer van hellingshoek gemaakt. Uit fotovergelijking is het verschil van straat- en brinkbeleving frappant.
Ook de randbebouwing rond de kernen gaf nu een ander silhouet aan de dorpen.
De woningnood rond 1950 was er de oorzaak van dat deze woningen, via een kleine aanpassing, als duplexwoning geschikt werden gemaakt.
Duplexwoningen vinden we ook bij de experimenten met beton-systeembouw in de Patrijsstraat en Sternstraat in Wieringerwerf.
Ook afwijkend van het oorspronkelijke plan is de villabouw die toegestaan werd aan de oostkant van de Brugstraat in Middenmeer en aan de zuidkant van de Granpré Molièrestraat in Wieringerwerf.
Na 1960 zijn alle duplexwoningen weer tot ééngezinswoningen teruggerenoveerd.
In de periode tot 1990 heeft de bebouwing daarna geen wijziging meer ondergaan.
(Zie afbeelding 33, 34 en 35.)

6.2 Het buitengebied

Spoedig na het droogvallen van de polder werd een begin gemaakt met de bouw van een zestigtal grote ontginningsschuren, bestemd voor het onderbrengen van werktuigen en kunstmeststoffen. Stalen driescharnierspanten werden kant en klaar aangeleverd en asbestcement golfplaten vormden de dakbedekking. Later zouden deze schuren tot boerderij worden verbouwd. In 1933 werd begonnen in sectie A en E met het ontwerpen van een eerste serie pachtboerderijen (30 stuks).
In verband met nieuwe hygiënische eisen kwamen de oudere, bestaande boerderijtypen niet in aanmerking. De oude Noordhollandse boerderijen waren typisch weideboerderijen en de Wieringermeerbedrijven dienden merendeels voor de akkerbouw opgezet te worden. Bovendien waren de *Wieringermeerbedrijven groter dan de Noordhollandse en ten slotte* waren de eisen aan de woning voor het boerengezin in de loop ter tijden sterk veranderd. Het resultaat van uitgebreide studies was dat het stolptype niet geschikt was en dat men koos voor een hoofdtype dat sterk aan het Friese boerderijtype doet denken. Alle voor het bedrijf noodzakelijke tas- en werk- en bergruimte en de stallen werden zoveel mogelijk onder één dak verenigd, terwijl het woonhuis veelal afzonderlijk tegen de bedrijfsruimte aangebouwd werd. Voor de veestallen werd voor het Zuidhollandse staltype gekozen (enkelrijig, met voergang voor en mestgang achter het vee).
In 1934 werden vier boerderijen voor 25 ha gemengd bedrijf gebouwd met de woning los van de schuur (oriëntatie ten opzichte van de zon makkelijker, mogelijkheden voor vorm en indeling groter en brandveilig). Daar de grootte van de nog uit te geven bedrijven varieerde van 12,5 ha tot 75 ha en men zowel akkerbouw-, weide- en gemengde bedrijven wil stichten dienden de bedrijfsgebouwen hierop toegesneden te zijn. Om dit te bereiken werden in 1935 langs empirische weg vijf standaardschuurdwarsprofielen met gelijke muurplaathoogte en gelijke dakschuinte ontworpen, terwijl als spantafstand voor alle typen 4.80 m werd aangenomen. Daar de grootte van een landbouwschuur in hoofdzaak bepalend is voor de tascapaciteit, kon, door het kiezen van de lengte van de schuur, voor elk bedrijf de daarbij passende boerderij worden gevonden. Dit kiezen geschiedde aan de hand van een zogenaamde nomogram. Het resultaat was dat ondanks een normalisatie van de bouw er een tamelijk grote variatie in de uiterlijke verschijningsvorm van de boerderijen in de Wieringermeer ontstond.
De verschillende typen boerderijen werden in de Wieringermeer met een letter aangeduid (type a, b, etc.).
Naast de hierboven beschreven typen kwamen er nog enkele afwijkende typen boerderijen voor. Dit zijn de boerderijen die ontstaan zijn uit de ontginningsschuren en circa 60 kleine boerderijen, die uitgegeven werden aan arbeiders die gedurende hun diensttijd blijk hadden gegeven 'een bedrijf waardig te zijn'. Woning en schuur zijn hier onder één kap. Bij de gestandaardiseerde boerderijen zijn verschillende typen woningen aangebouwd: bij de veehouderijen en gemengde bedrijven direct aan de schuur, bij de akkerbouwbedrijven veelal met een hals aan de schuur verbonden of helemaal los daarvan. Deze laatste woningen en de eventuele andere arbeiderswoningen op het erf vertoonden de duidelijke sobere stijlkenmerken van de Delftse School. De pachters- en arbeiderswoningen haalden meestal één bouwlaag met kapverdieping en waren ten opzichte van de schuur klein gedimensioneerd. De noklijn van schuur en woning staat soms haaks, soms evenwijdig van de weg.
Verspreid in de droogmakelijk is in de loop der jaren nog een groot aantal kapschuren gebouwd. Deze schuren, bedoeld voor tasruimte en opslag, waren veelal aan drie zijden gesloten. De meeste van oorsprong

geheel open kapschuren zijn later dichtgebouwd. Als dakbedekking werden oorspronkelijk hoofdzakelijk dakpannen toegepast. Slechts een enkele maal werden rieten daken aangebracht. Na de tweede wereldoorlog werden ook golfplaten daken aangebracht.
De meeste toegepaste kleuren voor het schilderwerk waren groen en crème. De houten topgevels waren veelal met bruine carbolineum behandeld. Op markante punten in het landschap, zoals bij kruisingen van wegen, waren enkele boerderijen wit geschilderd.

Door prof. Bijhouwer is de tuinarchitectuur rond de erven ontworpen, waarbij vooral de windsingels markeringspunten in het landschap vormden.

Gedurende de Tweede Wereldoorlog is een groot aantal boerderijen als gevolg van de onderwaterzetting verwoest of beschadigd. De meeste boerderijen zijn echter weer opgebouwd, zonder dat daarbij in grote mate van de oorspronkelijke opzet is afgeweken.

Vanaf 1960 vond een verschuiving plaats van veeteelt naar akkerbouw en werden de koestallen overbodig. Veel boerderijen ondergingen hierdoor een inwendige verbouwing. De veeteeltbedrijven die er nu nog zijn, zijn extensief (loopstallen).
De verschijningsvorm van boerderijen en woningen is gebleven, zoals die oorspronkelijk was. Alleen de roedeverdeling van de vensters is veelal gewijzigd; de houten topgevels en houten schuifdeuren worden uit onderhoudsoverwegingen door aluminium profielen vervangen.

7. Stedebouwkundige typologie

De niet stedelijke ingerichte kernen van de Wieringermeer tenderen naar een tuinwijkachtig karakter.
De planmatige stedebouwkundige ontwikkeling met bijzondere aandacht voor de groenvoorziening, het accent op het wonen, de soms bijzondere patroonkenmerken van het stratenplan en de daaraan gerelateerde complexmatige bebouwing, verantwoorden deze indeling.
De tuinwijkachtige ontwikkeling wordt door verschillende aspecten geïllustreerd: de unieke open ruimten van de brinken, de bijzondere grote achtertuinen, de soms subtiele hoekoplossingen, het regelmatig inspringen van de rooilijn, de duidelijke plaatsbepaling van de bijzondere gebouwen, de veelal centraal gelegen sportvelden, de voornamelijk in open blokkenbouw of strokenbouw ontworpen wooncomplexen met voortuinen en de duidelijke begrensdheid van het plan.
De industriegebieden liggen bij Slootdorp en Middenmeer planmatig aan de rand van de kernen; hier staan graansilo's en bebouwing die gericht is op de verwerking en overslag van landbouwproducten.
Bij Wieringerwerf ligt het industrieterrein planmatig excentrisch van de kern (nabij de snelweg) en de bebouwing daar is gericht op opslag en expeditie.
(Zie afbeeldingen 22, 26 en 30.)

Verantwoording inventarisatie

De inventarisatie van de Wieringermeer is streng uitgevoerd; alle bebouwing van kernen en buitengebied zijn volgens de plannen uit 1930 zo uitgevoerd en in principe te inventariseren.

De inventarisatie in de drie kernen kenmerkt zich door opname van bouwblokken en straatwanden die veelal meer om hun stedebouwkundige bijdrage, dan om hun autonome architectuur zijn opgenomen. Hierbij is vooral gelet op gaafheid, eenheid, bijzonderheid, bouwmethodiek en op stedebouwkundig-architectonische waarde.
De meest representatieve straten en brinken zijn opgenomen.
In Slootdorp is dat bijvoorbeeld de Brinkweg en de Kerkstraat.
In Middenmeer is dat bijvoorbeeld een deel van de Brugstraat, de Torenstraat, de Breestraat, de Kanaalstraat en de Havenstraat.
In Wieringerwerf is dat bijvoorbeeld de westzijde van de Terpstraat, de Meeuwstraat, de Patrijsstraat en de Sternstraat.
Alle openbare gebouwen van gemeentelijke-, kerkelijke- en onderwijsinstellingen zijn, indien niet te zeer aangetast, opgenomen, evenals de enige begraafplaats in Wieringerwerf. Uit de periode 1930-1955 zijn slechts enkele villa's en industriële complexen opgenomen.

De inventarisatie in het buitengebied is systematisch uitgevoerd. Van de ruim vijfhonderd boerderijen, in twintig verschillende typen uitgevoerd, zijn over de hele polder van elk type twee representatieve voorbeelden opgenomen. Dat is ook gebeurd met de pachterswoningen en arbeiderswoningen die op het erf staan.
Bij de inventarisatie is een kaart toegevoegd, waarop alle typen per kavel aangegeven zijn.

De sluizen en gemalen zijn alle geïnventariseerd en van de vele bruggen, PEN-huisjes en losse kapschuren zijn slechts enkele representatieve exemplaren opgenomen.

Geraadpleegde werken

Beek, M. *Het aanzien waard?*, Deventer 1985.

Beschrijving van de provincie Noord-Holland, behorende bij de Waterstaatskaart, bewerkt door de directie Algemene Dienst van de Rijkswaterstaat, 's-Gravenhage 1950.

De Bodem van Noord-Holland, deel Kop van Noord-Holland, dienst Ruimte en Groen (voorheen PPD) provincie Noord-Holland, 1986.

Directie Wieringermeer,
10 jaar Wieringermeer, Alkmaar 1940.
Wording en Opbouw Wieringermeer, Wageningen 1955.
Wieringermeer in oude ansichten.

Gemeente Wieringermeer, *Wieringermeer in zakformaat,* 1989.

Heide, G.D. van der, *Van landijs tot polderland,* Naarden 1965.

Holdert, A., *De afsluiting en gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee,* Amsterdam 1930-1933.

Kamp, A.F., *Zuiderzeeland,* Amsterdam 1937.

Landschapsonderzoek Noord-Holland, deel Kop van Noord-Holland, dienst Ruimte en Groen (voorheen PPD), provincie Noord-Holland 1986.

PPD Noord-Holland, *Sociografische bedrijven Wieringermeer,* Haarlem 1985.

Stedelijk Museum Amsterdam, *Het Nieuwe Bouwen 1920-1960,* Delft 1983.

Stichting bevolkingsonderzoek in de drooggelegde Zuiderzeepolders, *50 jaar Actief achter de Afsluitdijk 1936-1986,* Amsterdam 1986.

Stuvel, H., *Bouwen op nieuwe bodem,* Assen 1967.

Wal, C. van der, *MIP-rapport Noordoostpolder,* Lelystad 1989
en *Dorpen in de IJsselmeerpolders,* Rijksdienst IJsselmeerpolders, Lelystad 1986 (Flevobericht 250).

Tabel

Bevolkingsgegevens gemeente Wieringermeer 1931-1989

Jaar	Aantal inwoners
1931	69
1936	3.035
1940	5.152
1944	7.023
1945	1.812
1946	3.449
1951	7.097
1961	8.432
1966	8.822
1971	9.888
1976	12.076
1981	12.092
1988	11.597

In Wieringermeer liggen vier dorpen t.w.:

- Wieringerwerf 4.980 inwoners
- Middenmeer 2.577 inwoners
- Slootdorp 1.127 inwoners
- Kreileroord 631 inwoners

Buiten de bebouwde kommen wonen 2.282 inwoners.
(Genoemde inwonertallen zijn per 1 januari 1989.)

Bron:
Databank voor bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie, Universiteit van Amsterdam.

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland, bron: Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland, 1986.
2. Kaartbeeld Kop van Noord-Holland, bron: J. Kuyper, Gemeente-atlas van de provincie Noord-Holland 1869, Groningen 1984.
3. Topografische kaart gemeente Wieringermeer 1936.
4. Topografische kaart gemeente Wieringermeer 1950-1956, vergroot.
5. Topografische kaart gemeente Wieringermeer 1983-1988.
6. Kaart MIP-deelgebieden, gemaakt door auteur op basis van kaart 5.
7. Plannen voor droogmakerijen in het IJsselmeer, bron: Wording en Opbouw Wieringermeer, Wageningen 1955.
8. Kaartbeeld IJsselmeerpolders 1988, bron: Flevobericht nr. 250, 1986.
9. Kaart met een globaal overzicht van de grondsoorten, bron: Van landijs tot polderland, Naarden 1965.
10. Bodemkaart van de Wieringermeer, bron: De bodem van Noord-Holland, Wageningen 1974.
11. Kaartbeeld van indeling in polderafdelingen, bron: Flevobericht 218, Lelystad 1985.
12. Verkavelingsplannen voor de Wieringermeer, bron: Het Nieuwe Bouwen, Delft 1983.
13. Kaveltypen in de Wieringermeer, bron: MIP-rapport Noordoostpolder, Lelystad 1989.
14. Verkavelingstoestand op 1 mei 1940, bron: 10 jaar Wieringermeer, Alkmaar 1940.
15. Kaart met benaming van wegen en waterwegen, bron: Flevober. Zlt 218.

16./17. Kaartbeeld belangrijke vaarten en kanalen, bron: Landschapsonderzoek Noord-Holland, bureau Maas, Zeist, 1986.

18./19. Kaartbeeld belangrijke wegen, bron: zie 16.

20. Kaartbeeld dorpsplan Wieringerwerf 1941, bron: Flevobericht 250.
21. Kaartbeeld bebouwingsgrens Wieringerwerf 1955; ingetekend door auteur op basis van topografische kaart 1988 (sterk vergroot) en kaart 20.
22. Kaartbeeld stedebouwkundige typologie Wieringerwerf; ingetekend door auteur op basis van kaart 24.
23. Kaartbeeld ruimtelijke structuur Wieringerwerf en situatie 1985, bron: Flevobericht 250.
24. Kaartbeeld dorpsplan Middenmeer 1933, bron: als kaart 20.
25. Middenmeer, situatie 1955, bron: als kaart 21.
26. Middenmeer, stedebouwkundige typologie, bron: als kaart 22.
27. Middenmeer, situatie 1985, bron: als kaart 23.
28. Kaart dorpsplan Slootdorp 1933, bron: als kaart 20.
29. Slootdorp situatie 1955, bron: als kaart 21.
30. Slootdorp stedebouwkundige typologie, bron: als kaart 22.
31. Slootdorp, situatie 1985, bron: als kaart 23.
32. Kreileroord situatie 1985, bron: als kaart 23.

33.t/m

35. Boerderijtypen in de Wieringermeer, bron: als kaart 16.
36. Wieringerwerf situatie 1988, stratenplan van de kern.
37. Middenmeer situatie 1988, stratenplan van de kern.
38. Slootdorp situatie 1988, stratenplan van de kern, bron: gemeente Wieringermeer.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

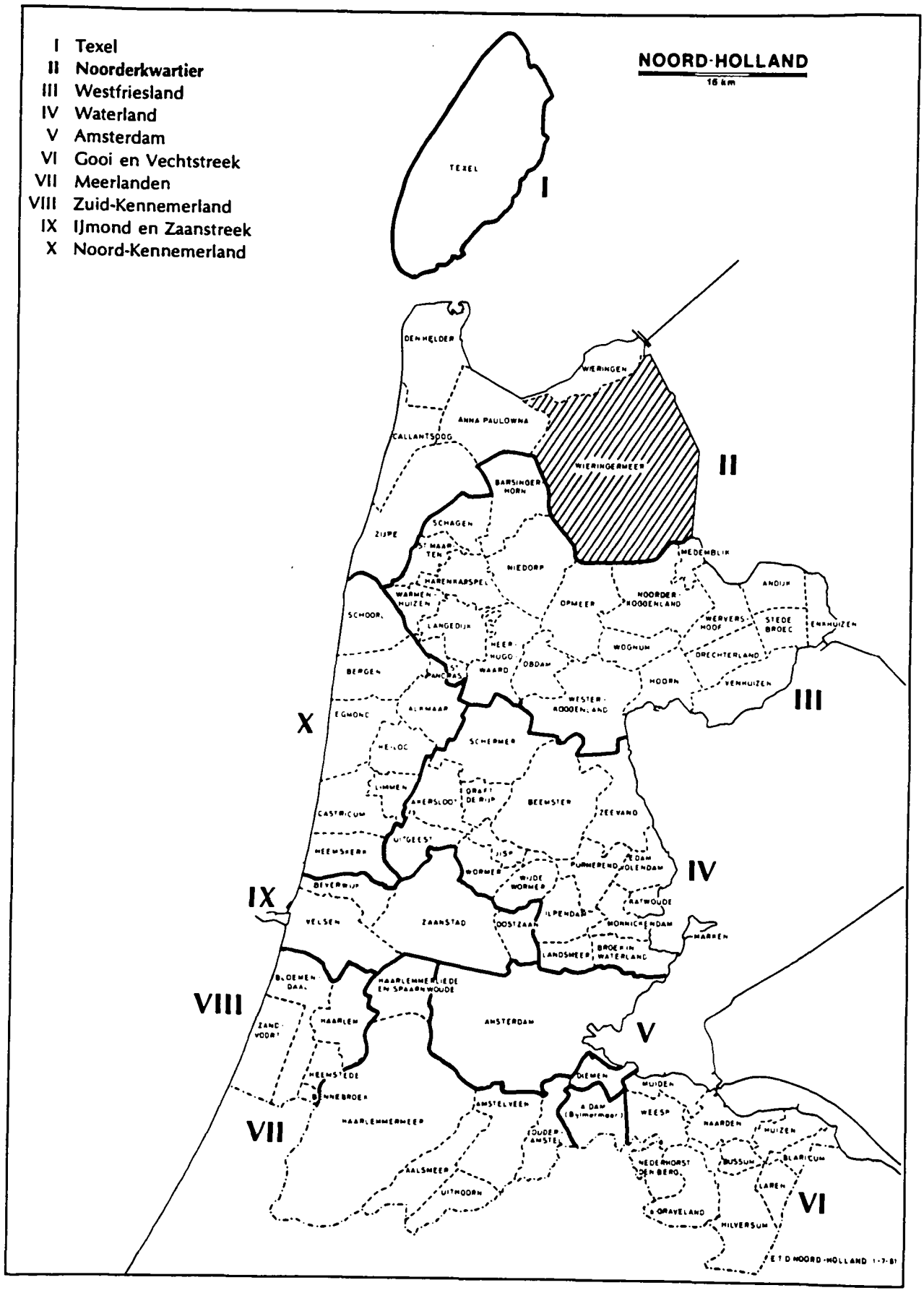

2. Kop van Noord-Holland 1869

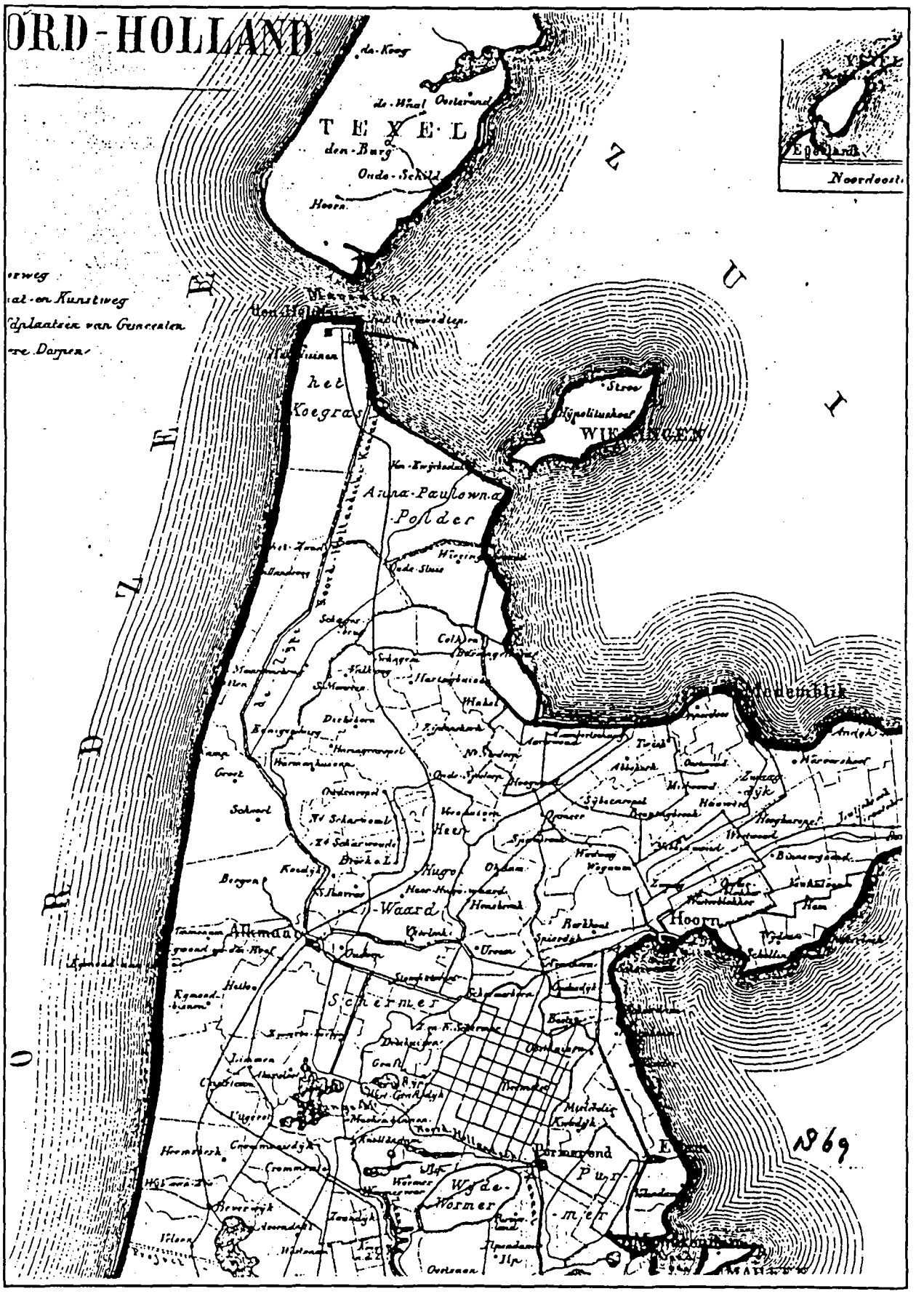

3. Topografische kaart gemeente Wieringermeer, 1936

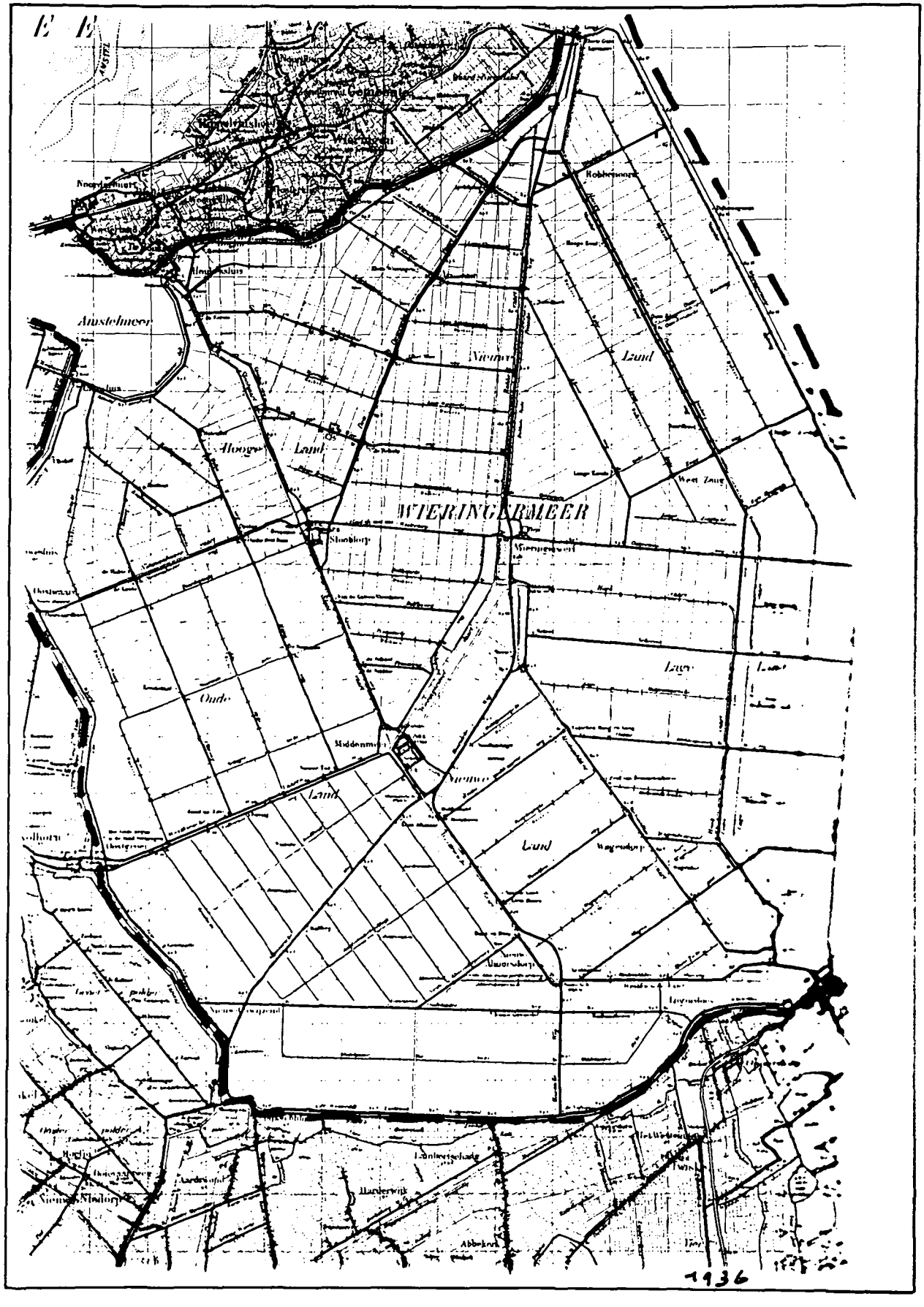

4. Topografische gemeente Wieringermeer 1950-1956

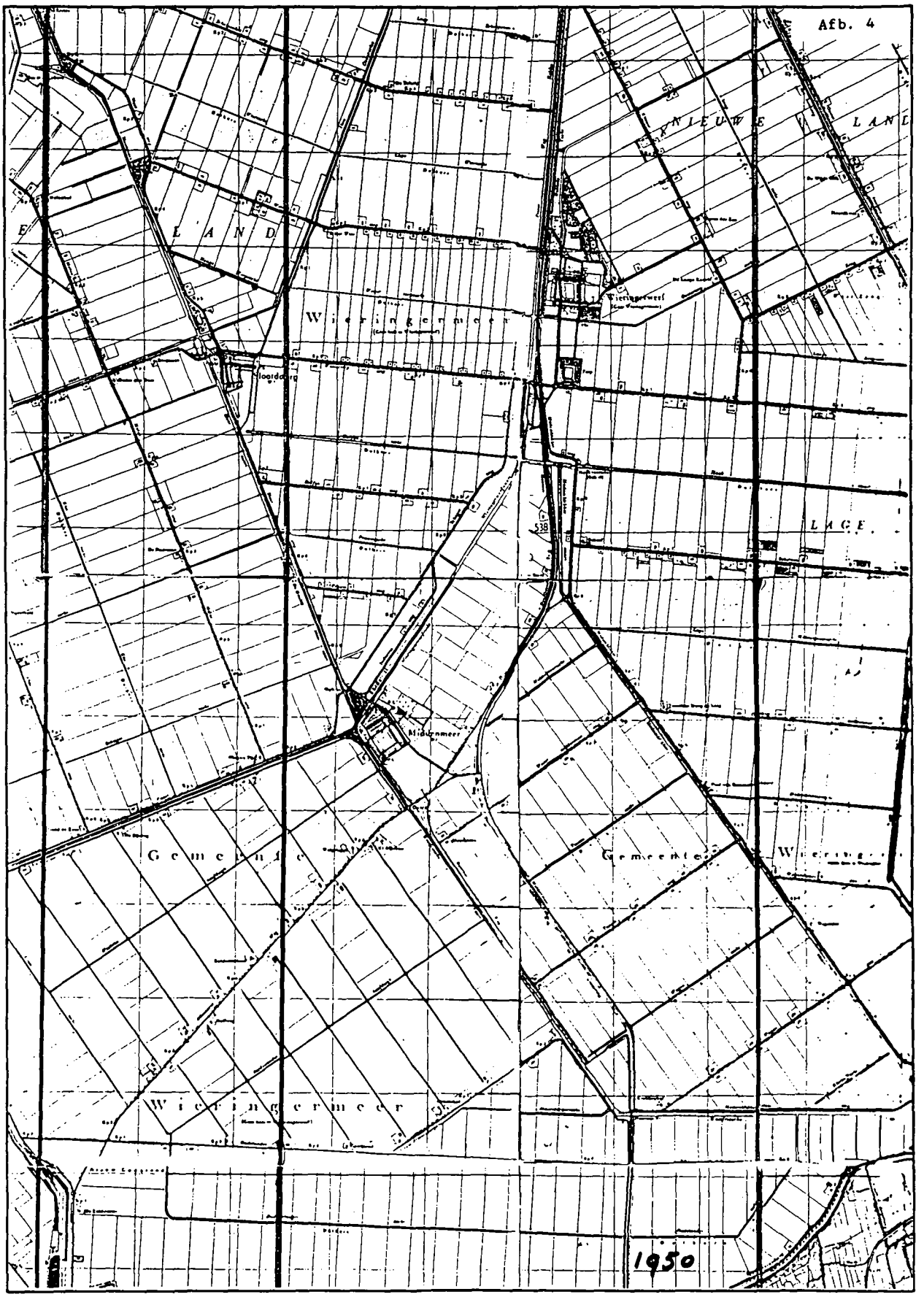

5. Topografische kaart gemeente Wieringermeer 1983-1988

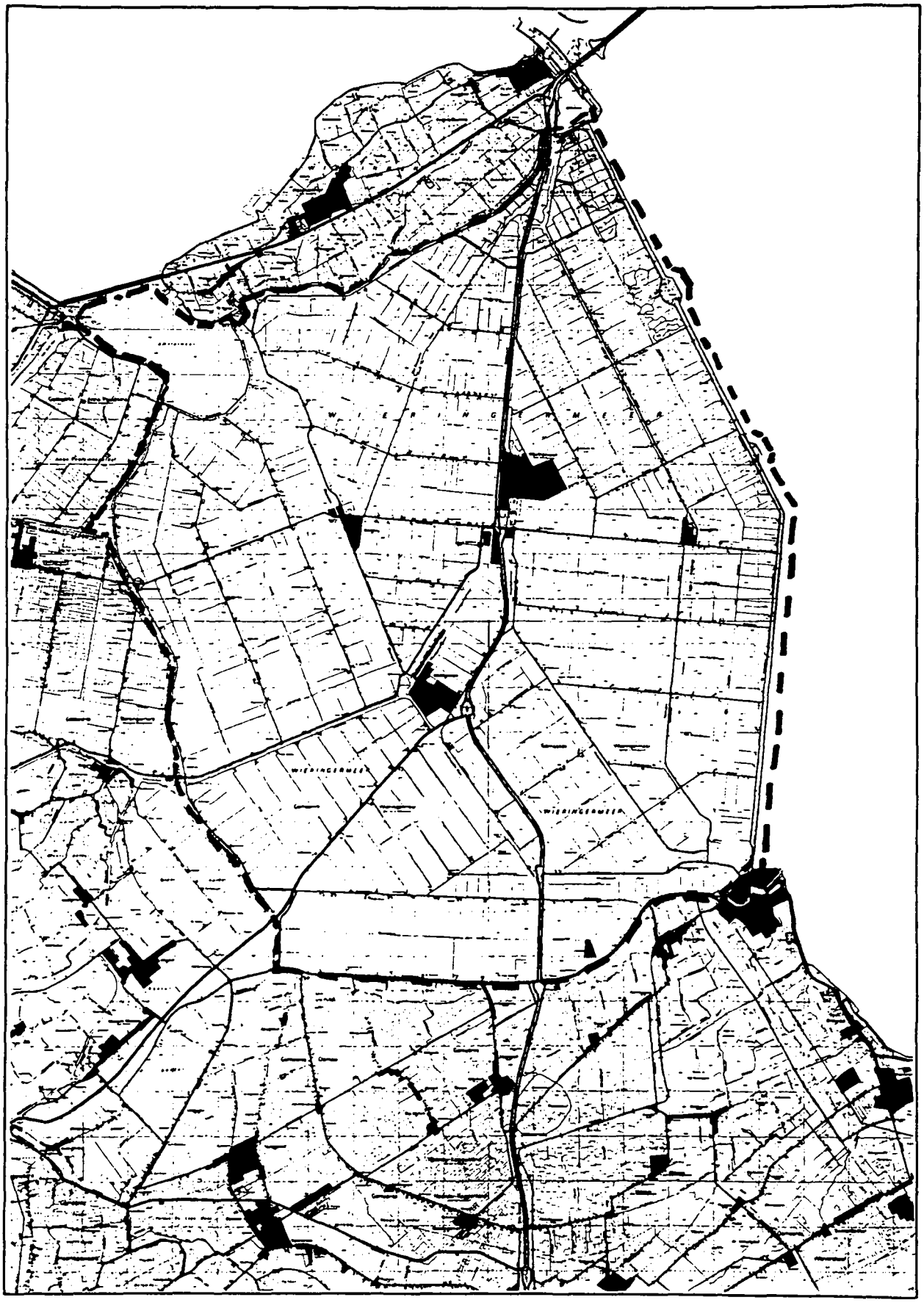

6. Kaart MIP-deelgebieden

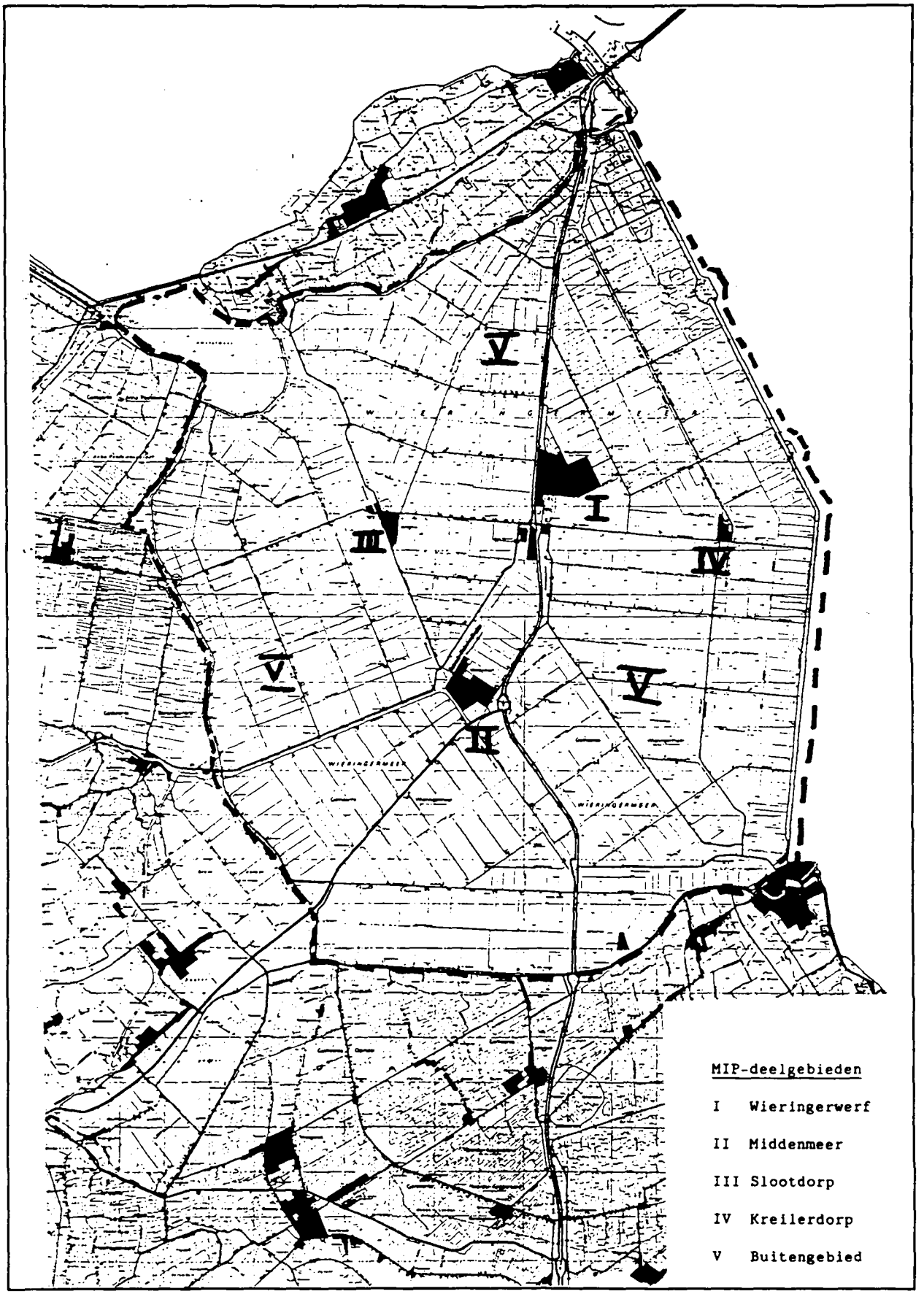

7. Plannen voor droogmakerijen in het IJsselmeer

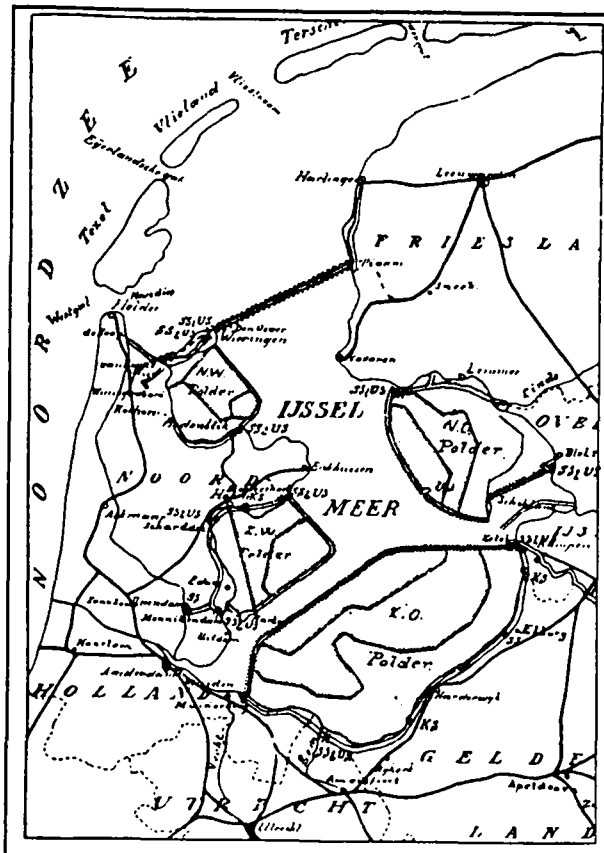

9. Staatscommissie – 1894

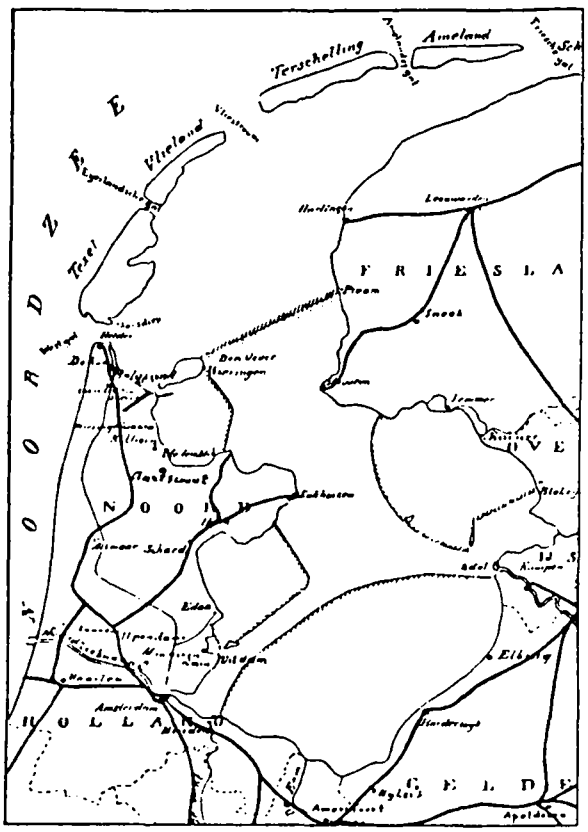

Wetsontwerp-Lely – 1916

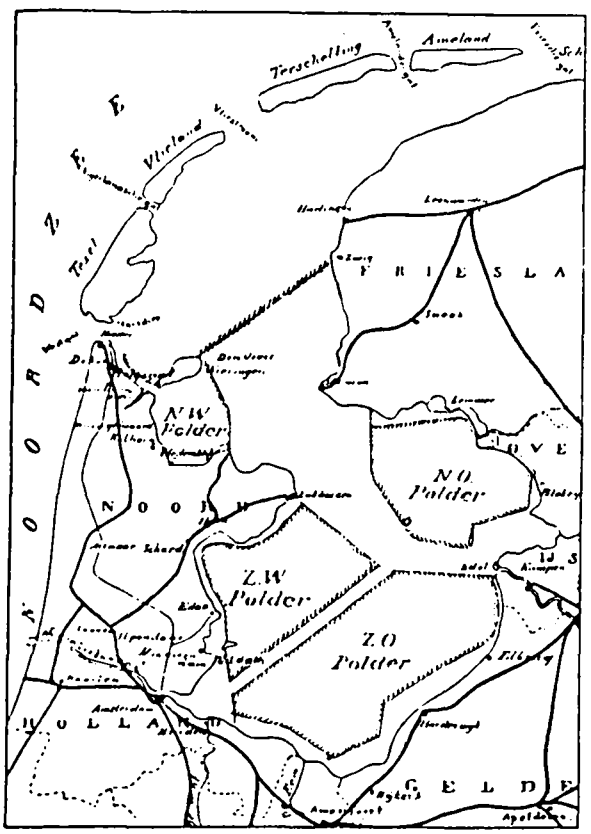

Wetsontwerpen-1925

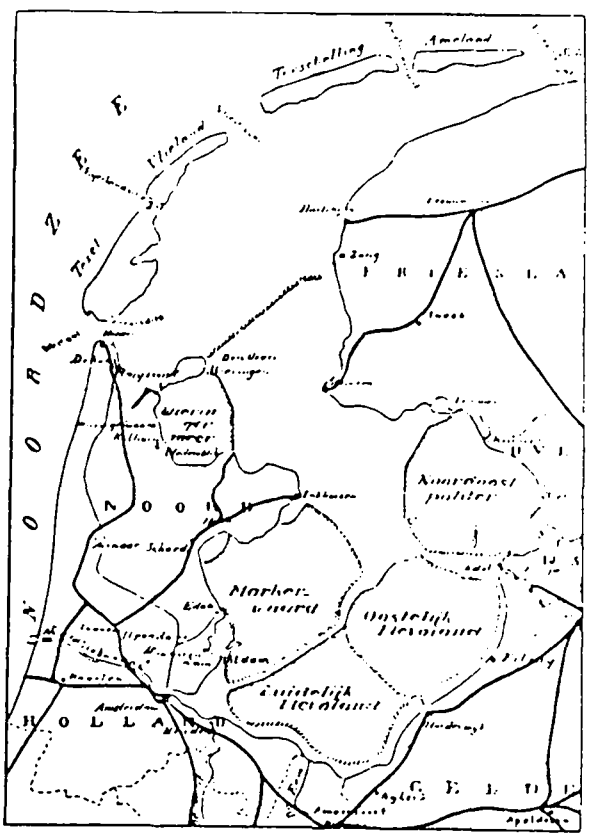

Tegenwoordig plan

8. IJsselmeerpolders 1988

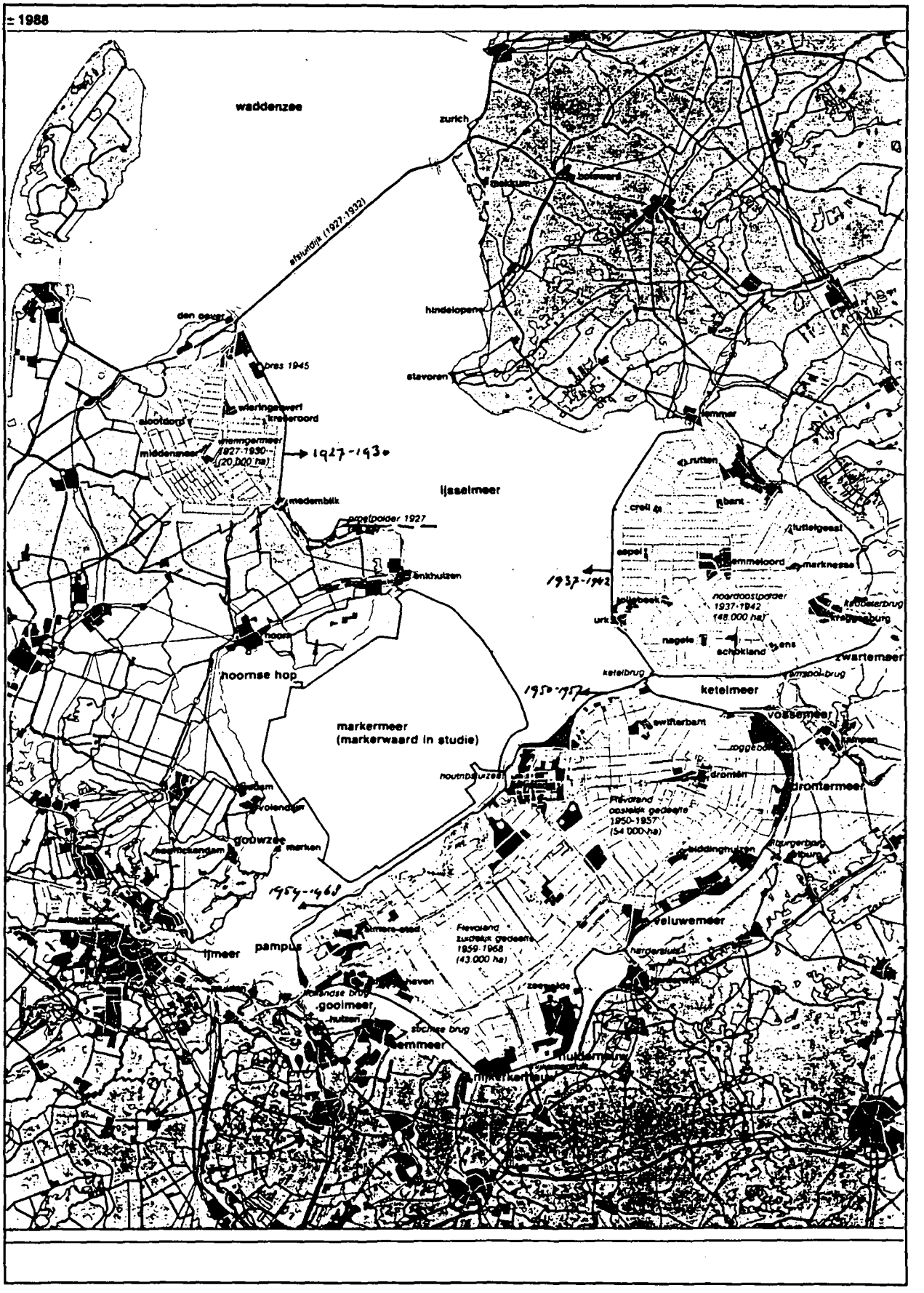

9./10. Globaal overzicht van de grondsoorten, bodemkaart van de Wieringermeer

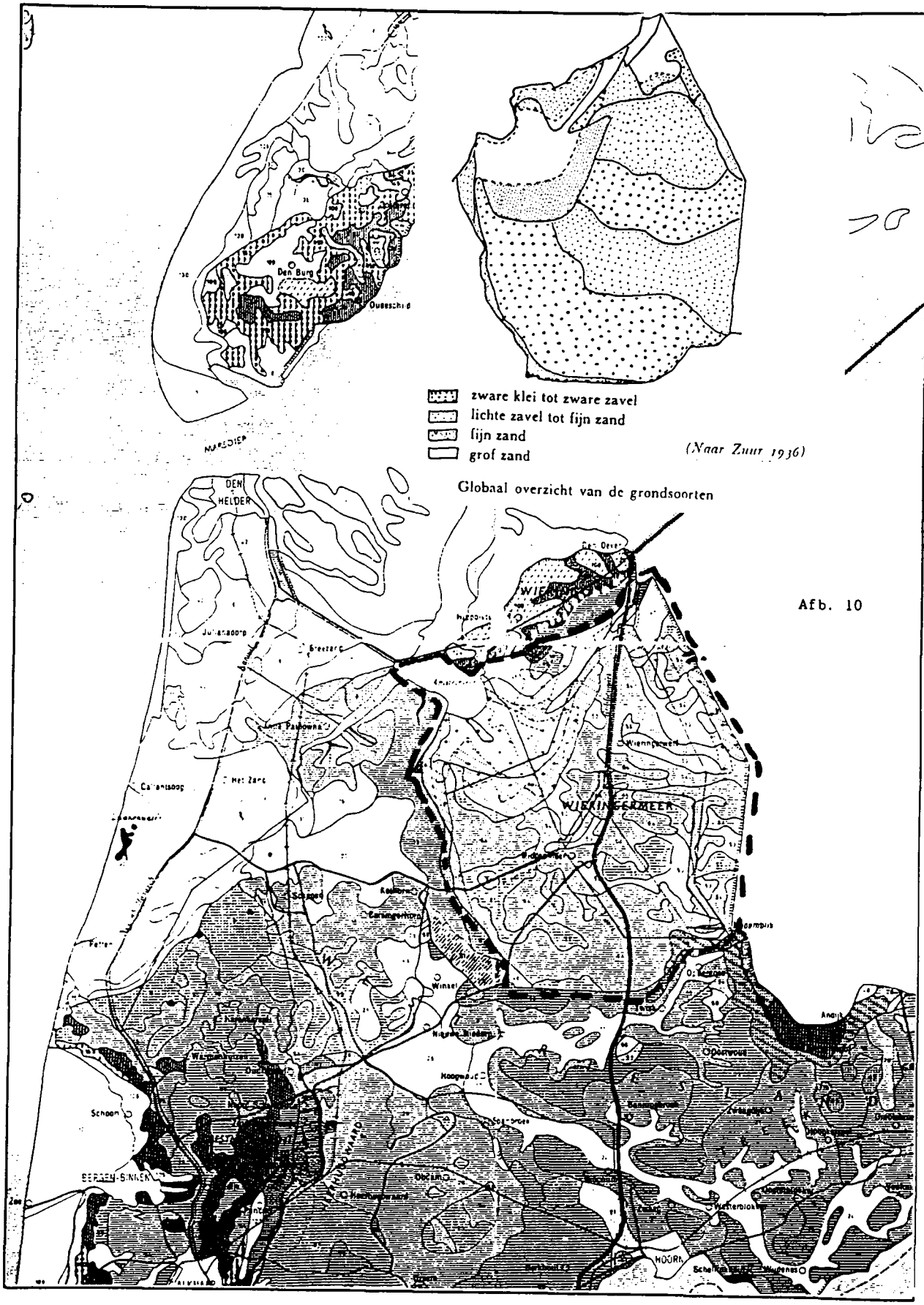

Afb. 10

11. Indeling in de polderafdelingen

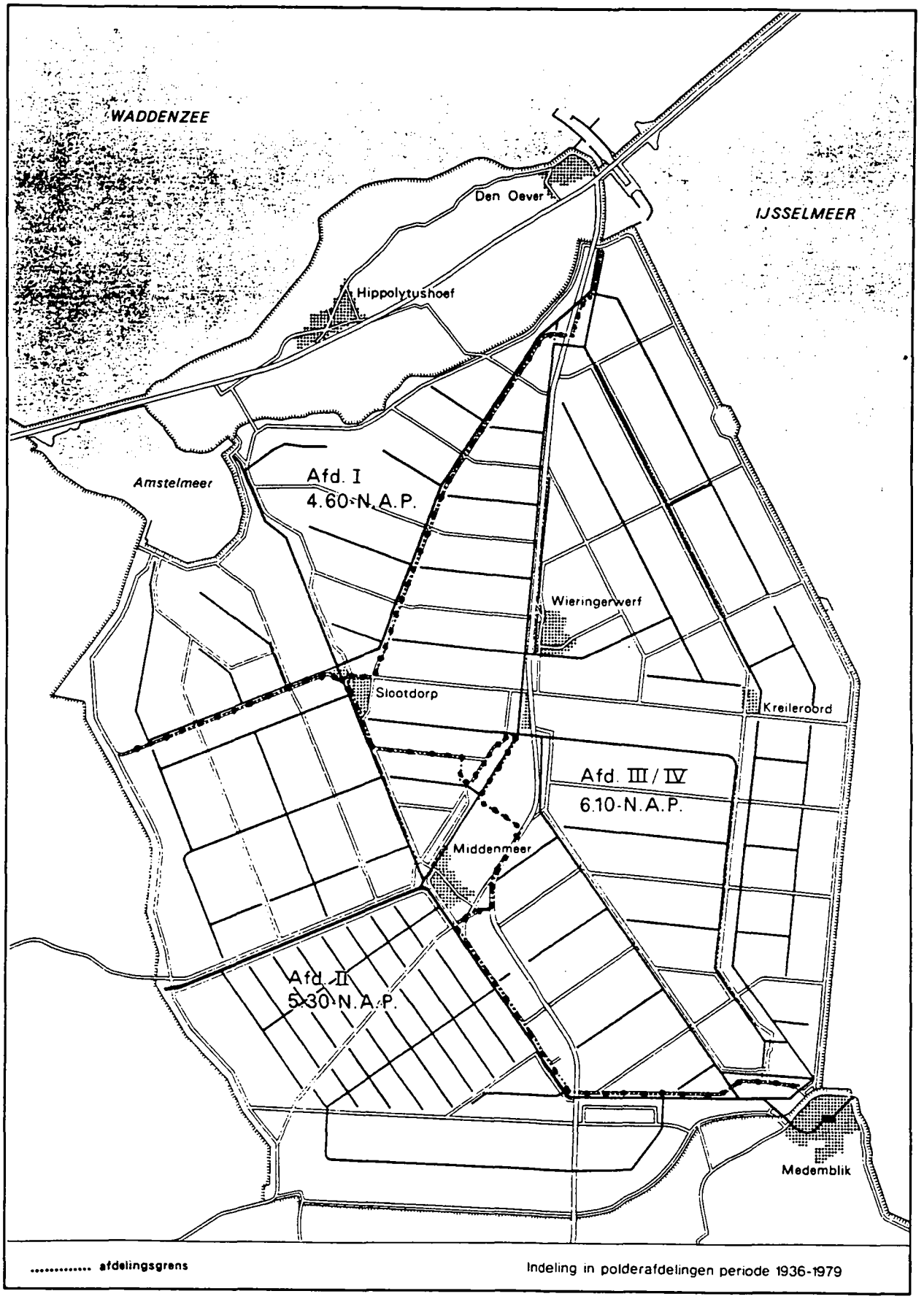

Indeling in polderafdelingen periode 1936-1979

12. Verkavelingsplannen Wieringermeer 1983

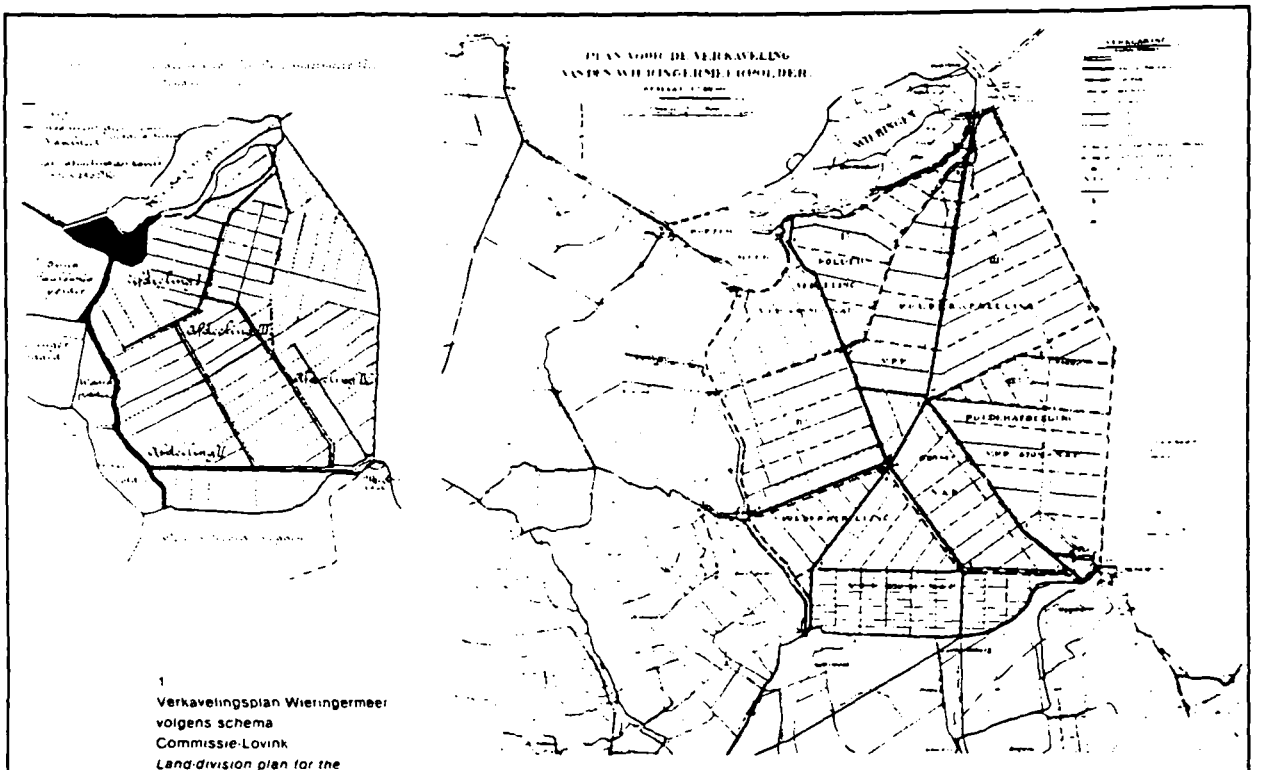

1
Verkavelingsplan Wieringermeer volgens schema Commissie-Lovink
Land-division plan for the Wieringermeer based on the Lovink Committee recommendations

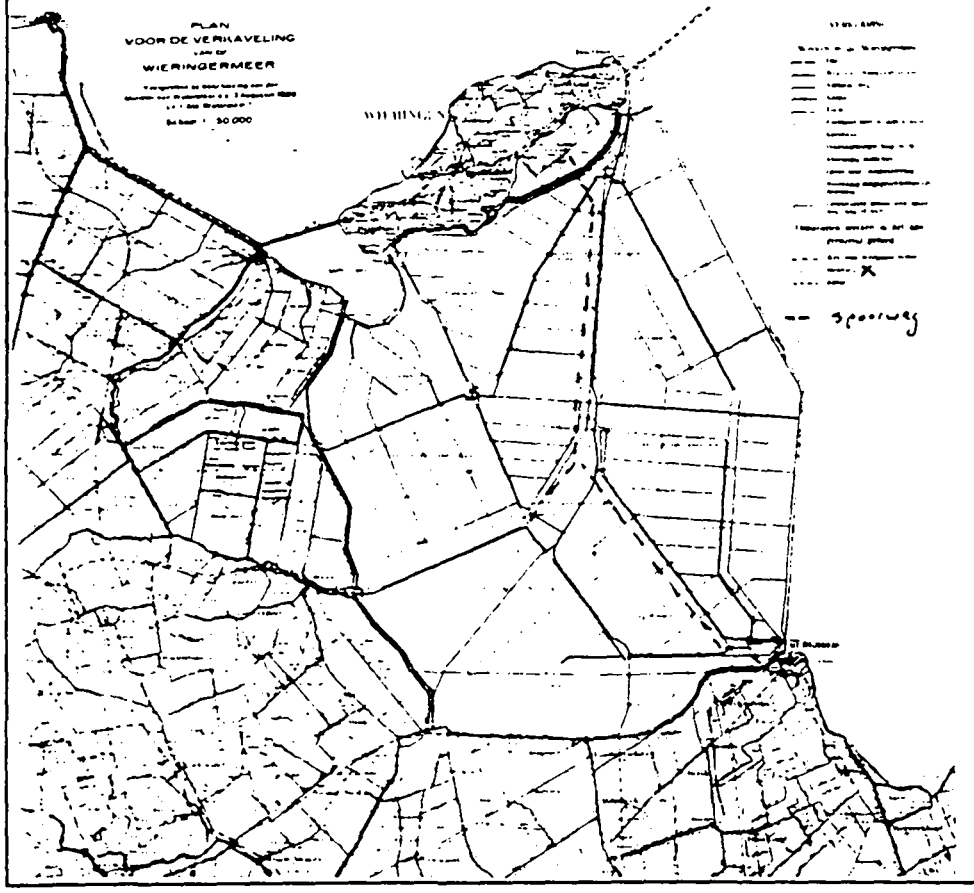

2
Wijziging verkavelingsplan Wieringermeer na commissie van de Zuiderzeeraad en Vaste Commissie voor Uitbreidingsplannen in Noord-Holland: wegtraces gewijzigd (3e afdeling) en geschrapt (2e afdeling), een spoorweg in de 1e afdeling verdwenen; bewoningskernen en het poldercentrum aangegeven ca. 1927
Revised land-division plan for the Wieringermeer: taking account of the criticism of the Zuiderzee Council and the Standing Committee for Expansion Plans in Noord Holland. Roads have been moved (section 3) and eliminated (section 2), a railroad in section 1 has disappeared, residential nuclei and the polder centre have been sketched in. Ca. 1927

3
Ir. F. Ligtenberg en ir. M.J. Granpré Molière
Gedetailleerd verkavelingsplan Wieringermeer, vastgesteld op 3 augustus 1929. Schaal 1:50.000
Detailed land-division plan for the Wieringermeer, approved on 3 August 1929. Scale 1:50.000

13. Kaveltypen in de Wieringermeer 1989

Type kavel Lovink

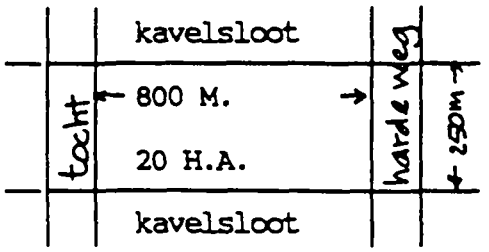

Type kavel Mansholt

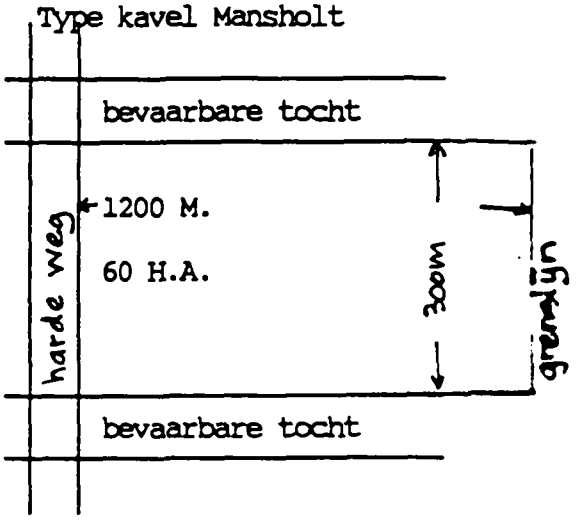

De lengte der kavels 800 M.	De lengte der kavels 1200 M.[1])
De breedte " " 250 M.	De breedte " " 500 M.
De grootte " " 20 H.A.	De grootte " " 60 H.A.[2])
De bedrijfsgebouwen verspreid langs daarvoor aan te leggen verharde polderwegen.	de bedrijfsgebouwen groepsgewijze bij tweeën of vieren, grootendeels langs de hoofdwegen, gedeeltelijk langs daarvoor aan te leggen verharde polderwegen.
De bevaarbare tocht langs de eene smalle zijde van de kavel.	De bevaarbare tocht langs beide lange zijden van de kavel.
De kavels door sloten gescheiden.	De kavels zonder kavelsloten.
De kavels groot 20 H.A., splitbaar in twee van 10 H.A. of andere verhouding.	De kavels groot ±60 H.A., splitsbaar in twee van 30 H.A. of andere verhouding.
De kavels samenvoegbaar tot bedrijven van resp. 20, 40, 60, enz. H.A.	De kavels samenvoegbaar tot bedrijven van resp. 30, 60, 90 enz. H.A.
Betrekkelijk veel verharde polderwegen en betrekkelijk weinig bevaarbare tochten.	Betrekkelijk zeer weinig verharde polderwegen en betrekkelijk veel bevaarbare tochten.
Betrekkelijk weinig bruggen.	Betrekkelijk veel bruggen.

[1]) Deze lengte is als een gemiddelde te beschouwen. Ze varieert in verband met de ligging der hoofdwegen en hoofdkanalen van ± 500 M. tot ± 2000 M.
[2]) Eveneens varieert deze grootte in verband met de ligging van de hoofdwegen en hoofdkanalen van ± 25 H.A. tot ± 200 H.A.

(In de Wieringermeer was er door zowel de Commissie Lovink als de Commissie Vissering studie gedaan naar een optimale verkaveling. Hieruit ontstonden de twee kaveltypen).

TOEGEPASTE VERKAVELING IN DE WIERINGERMEER

14. Verkavelingstoestand op 1 mei 1940

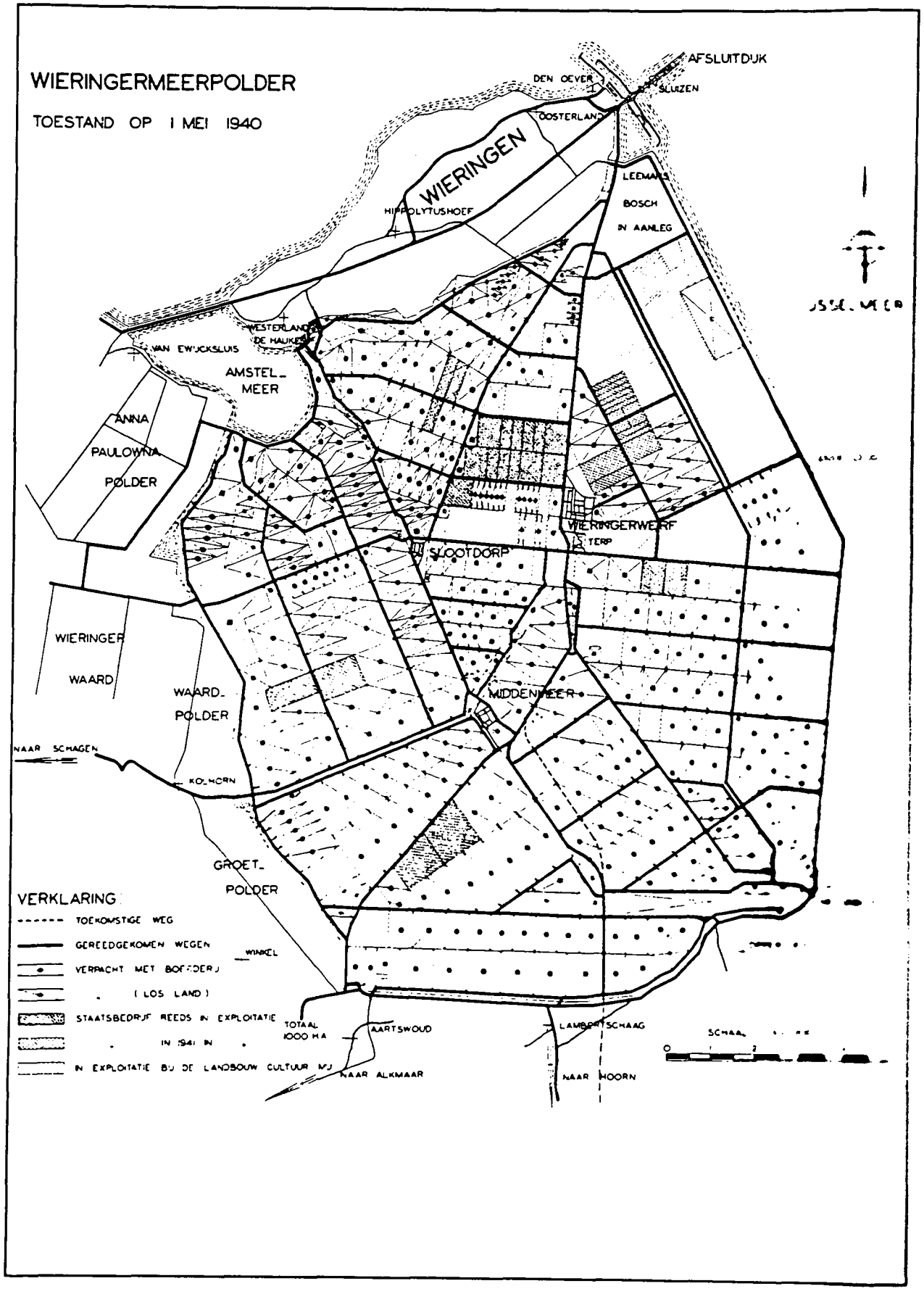

15. Kaart met benaming van wegen en waterwegen

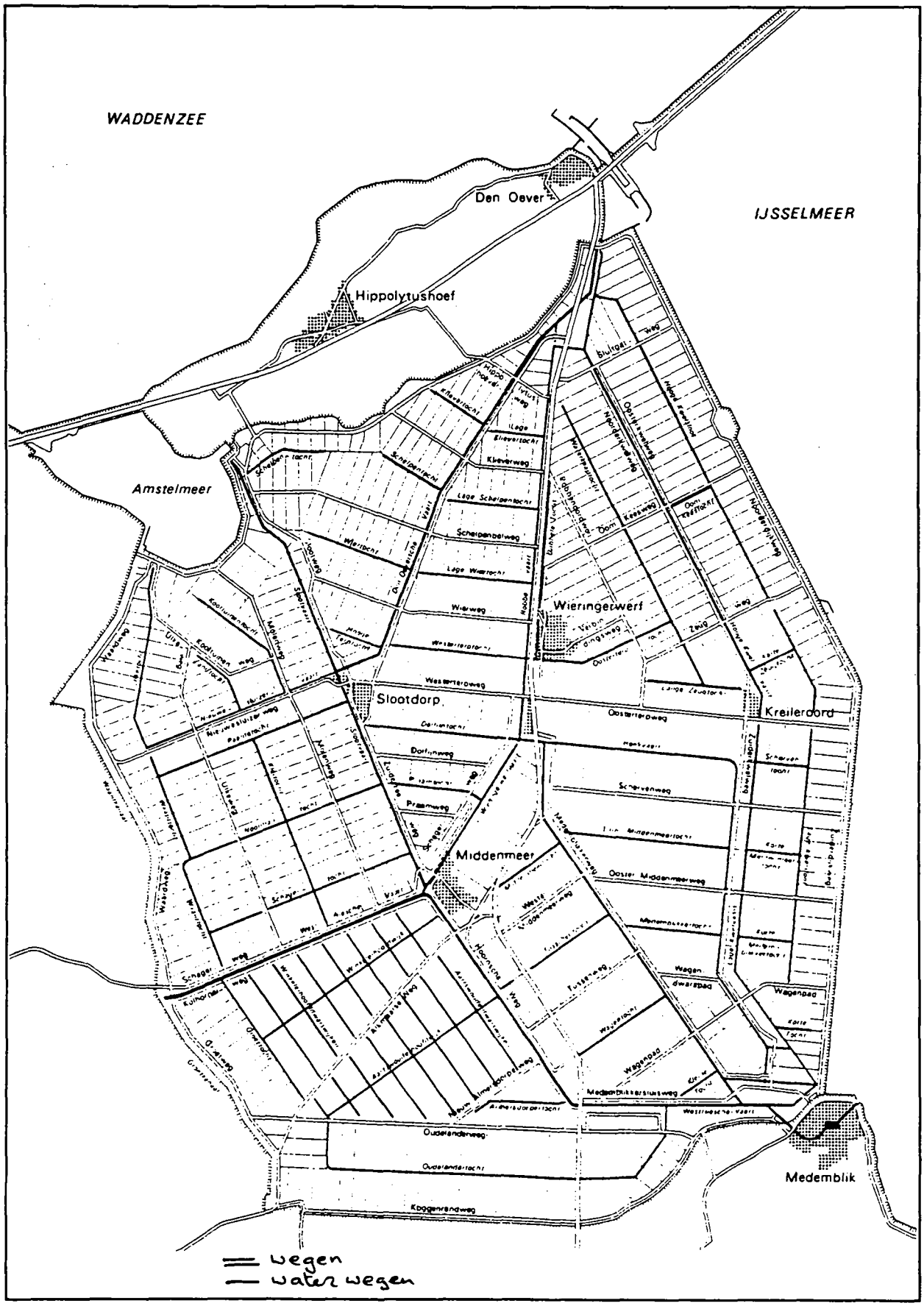

16. Belangrijke vrachtvaarten en kanalen / 17. belangrijke af- en uitwateringsvaarten

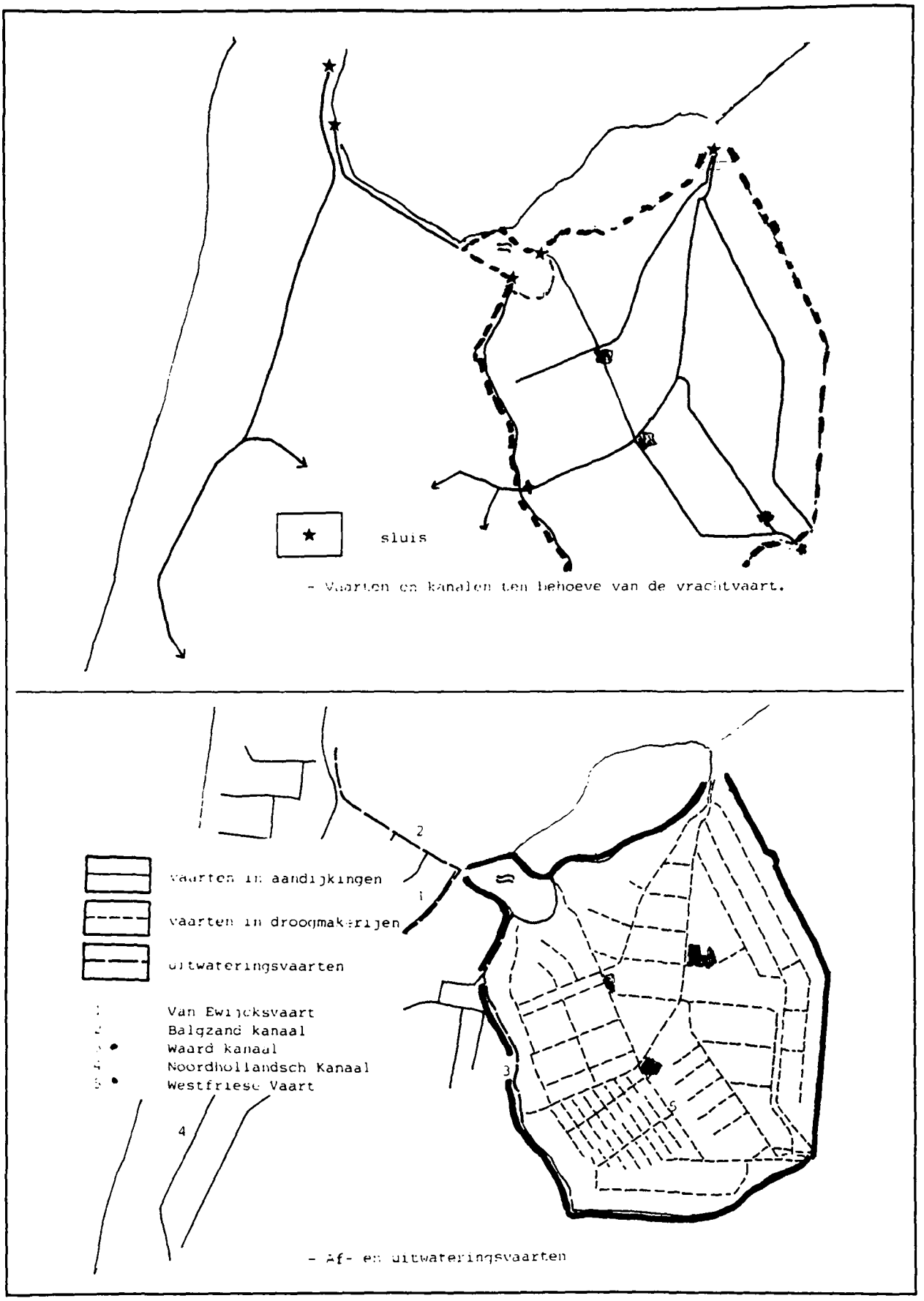

- Vaarten en kanalen ten behoeve van de vrachtvaart.

- Af- en uitwateringsvaarten

18. Belangrijke wegen langs dijken, vaarten of kanalen / 19. Wegen met een (boven)regionale betekenis

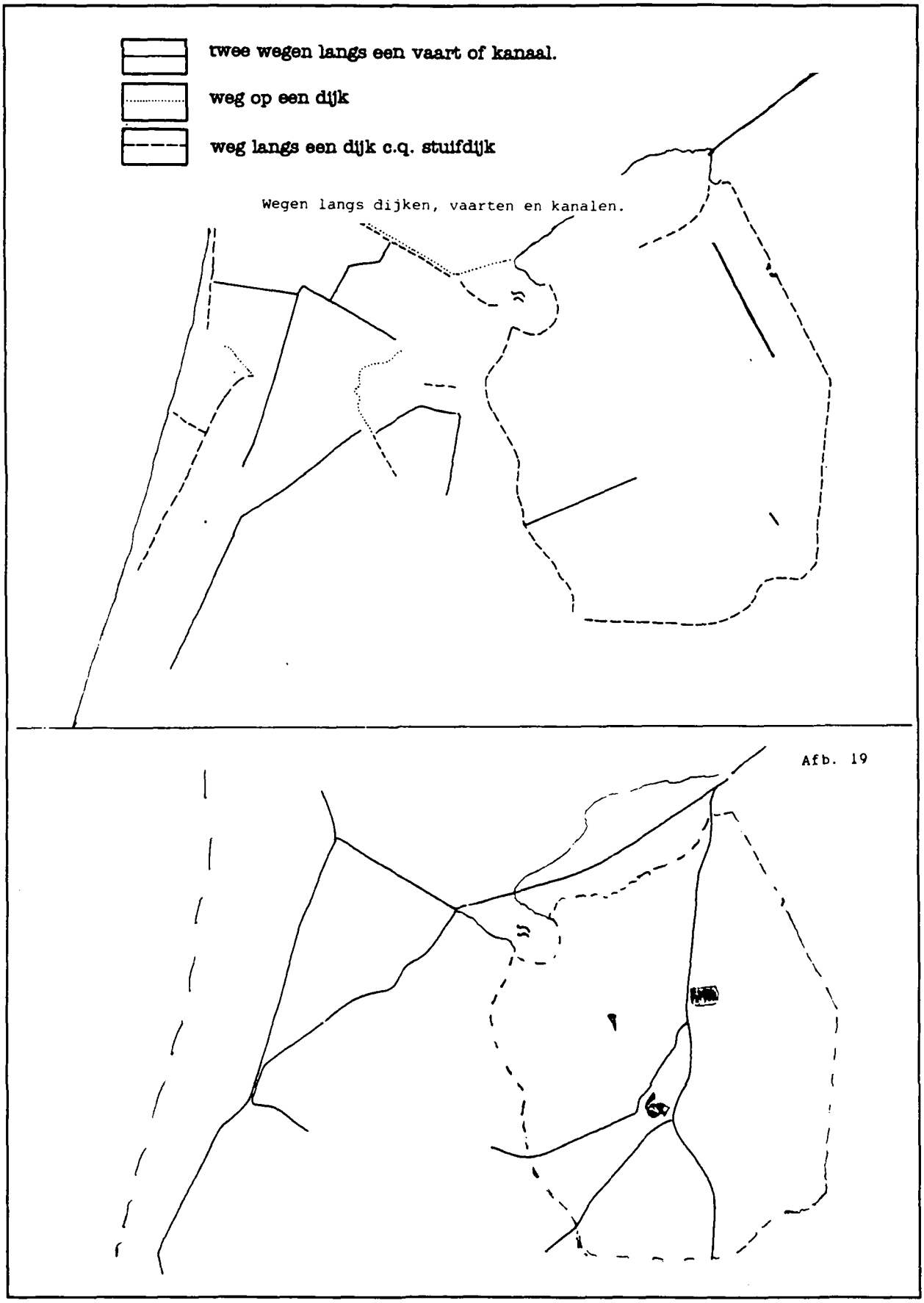

20. Dorpsplan Wieringerwerf 1941

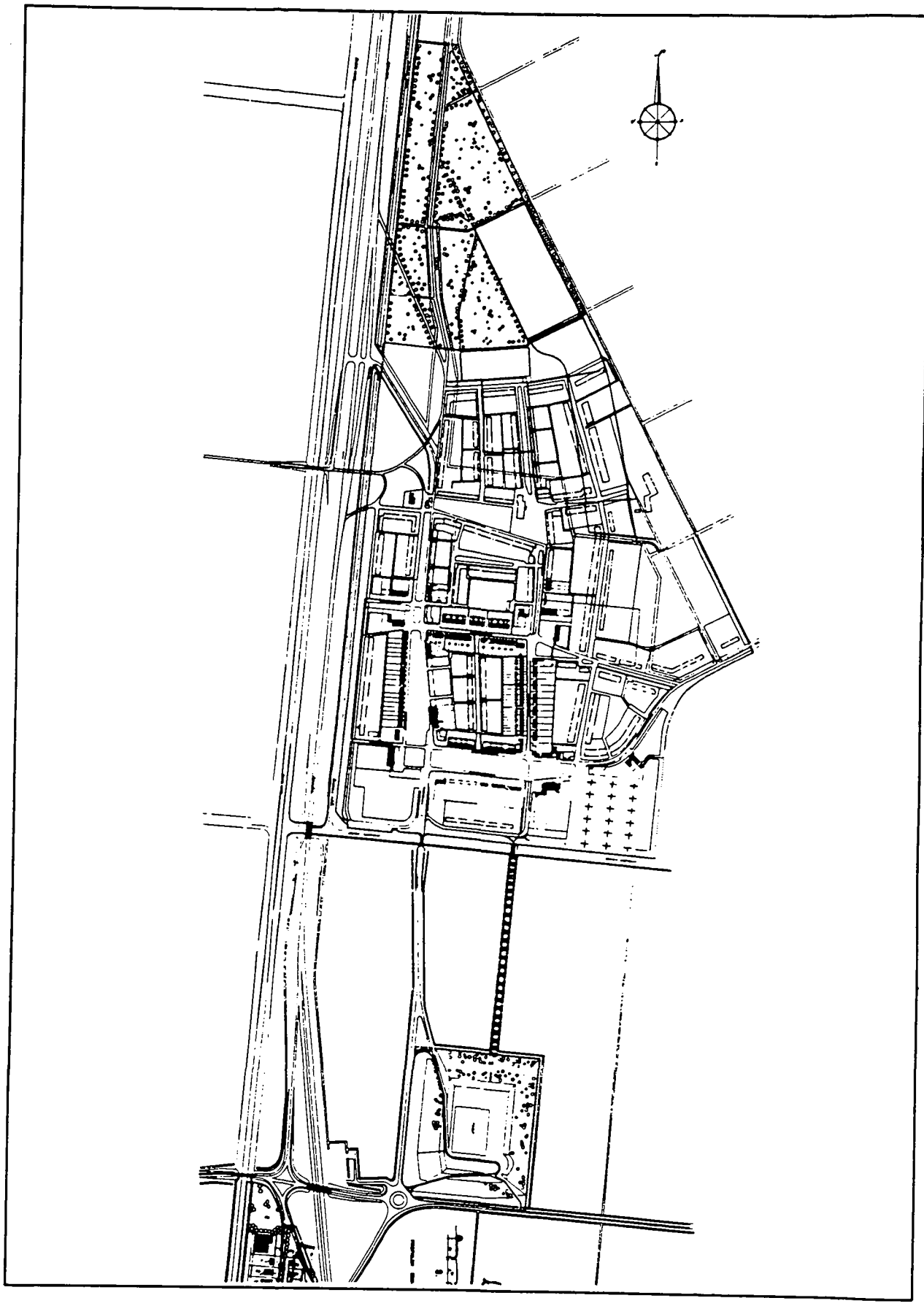

21. Bebouwingsgrens Wieringerwerf ±1955

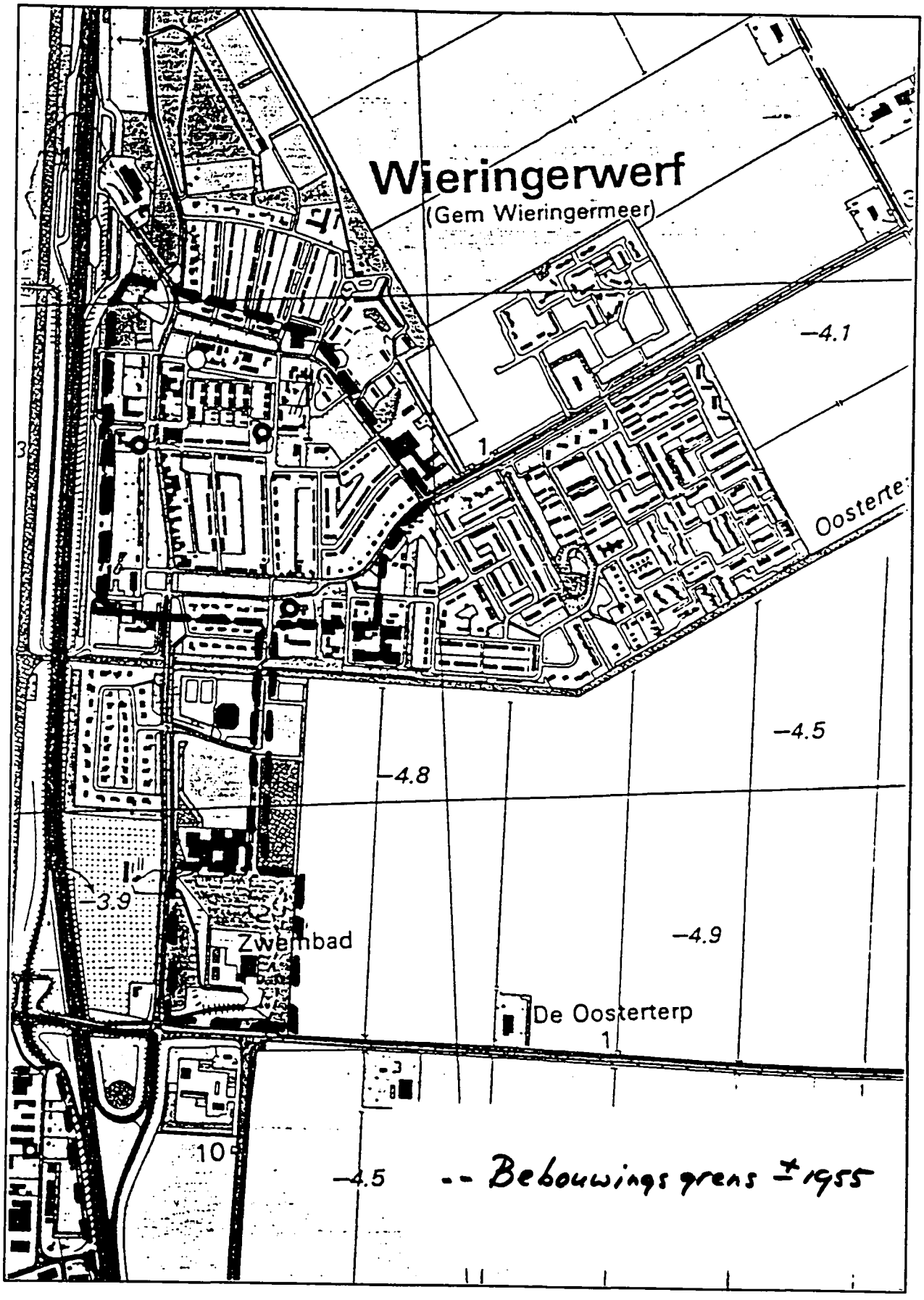

22. Stedebouwkundige typologie Wieringerwerf

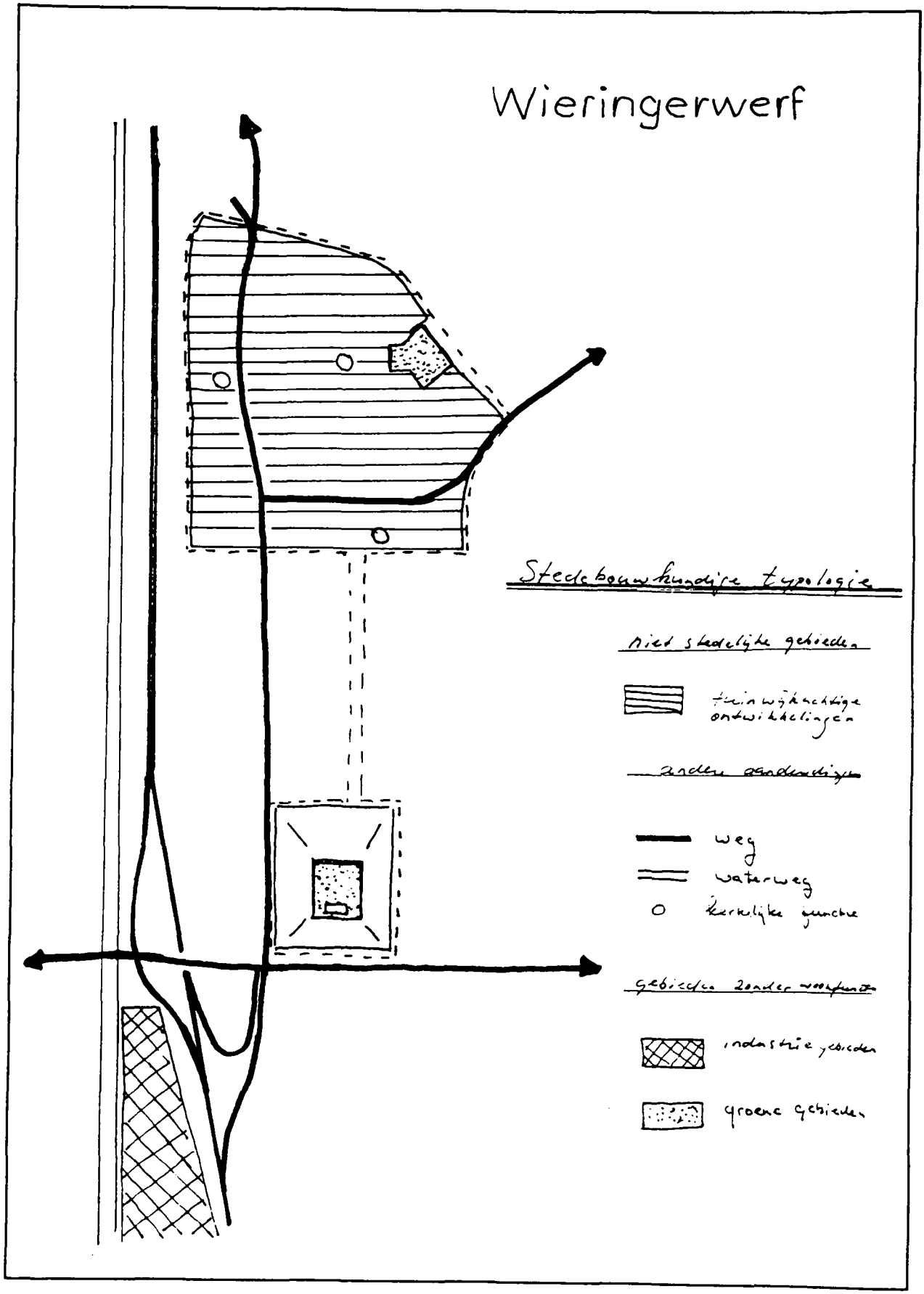

23. Ruimtelijke structuur Wieringerwerf in 1985

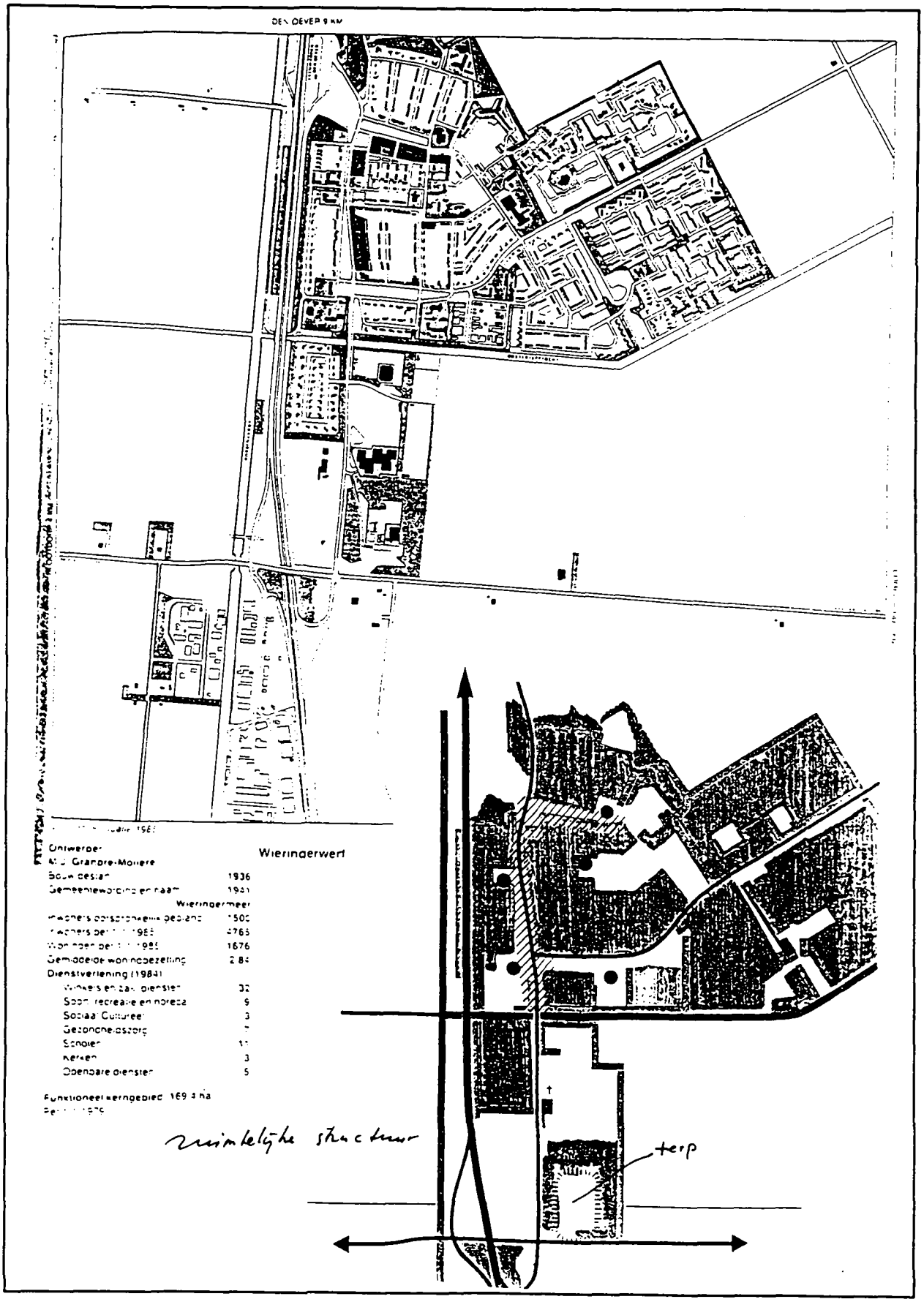

24. Dorpsplan Middenmeer 1933

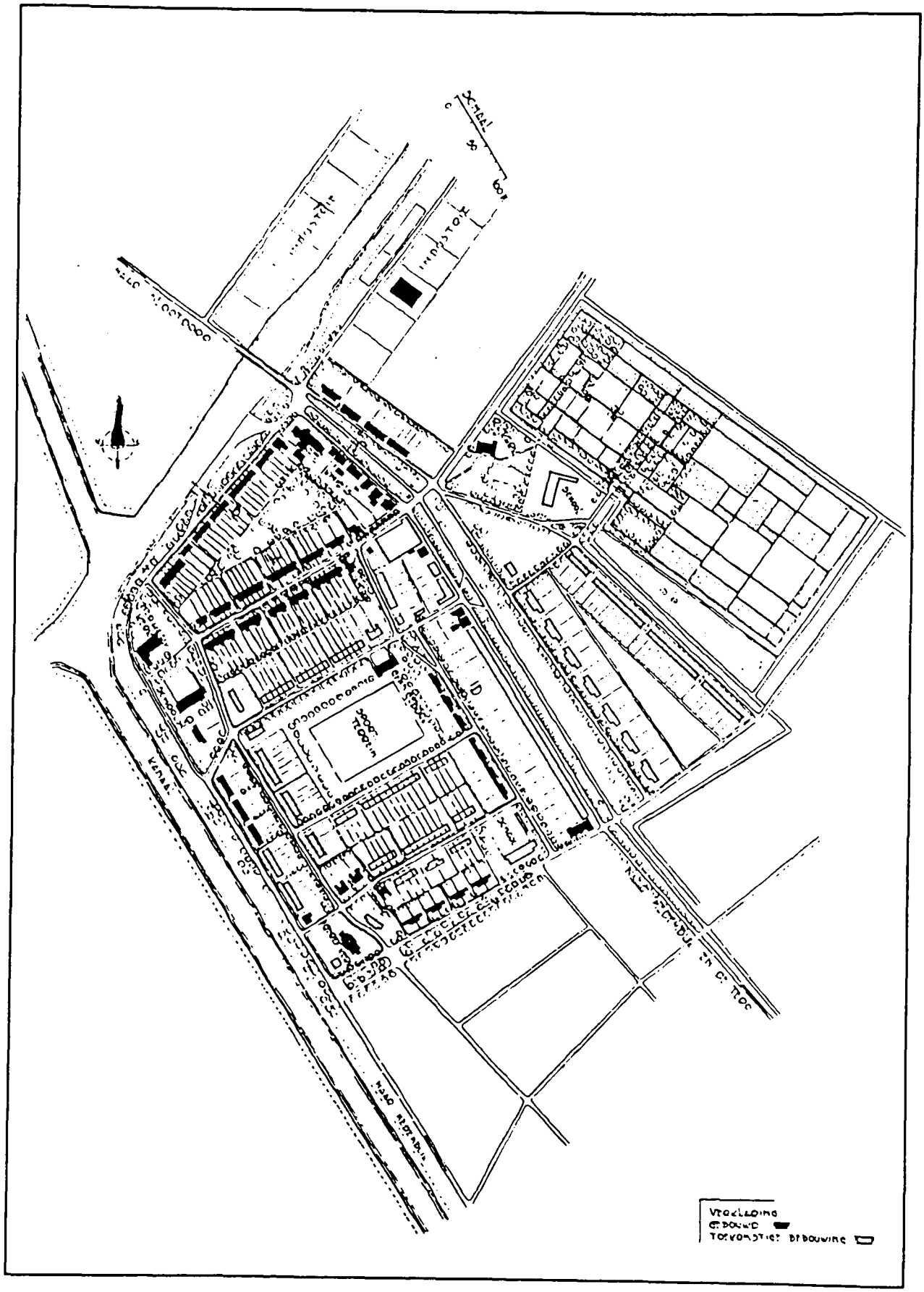

25. Middenmeer, situatie ±1955

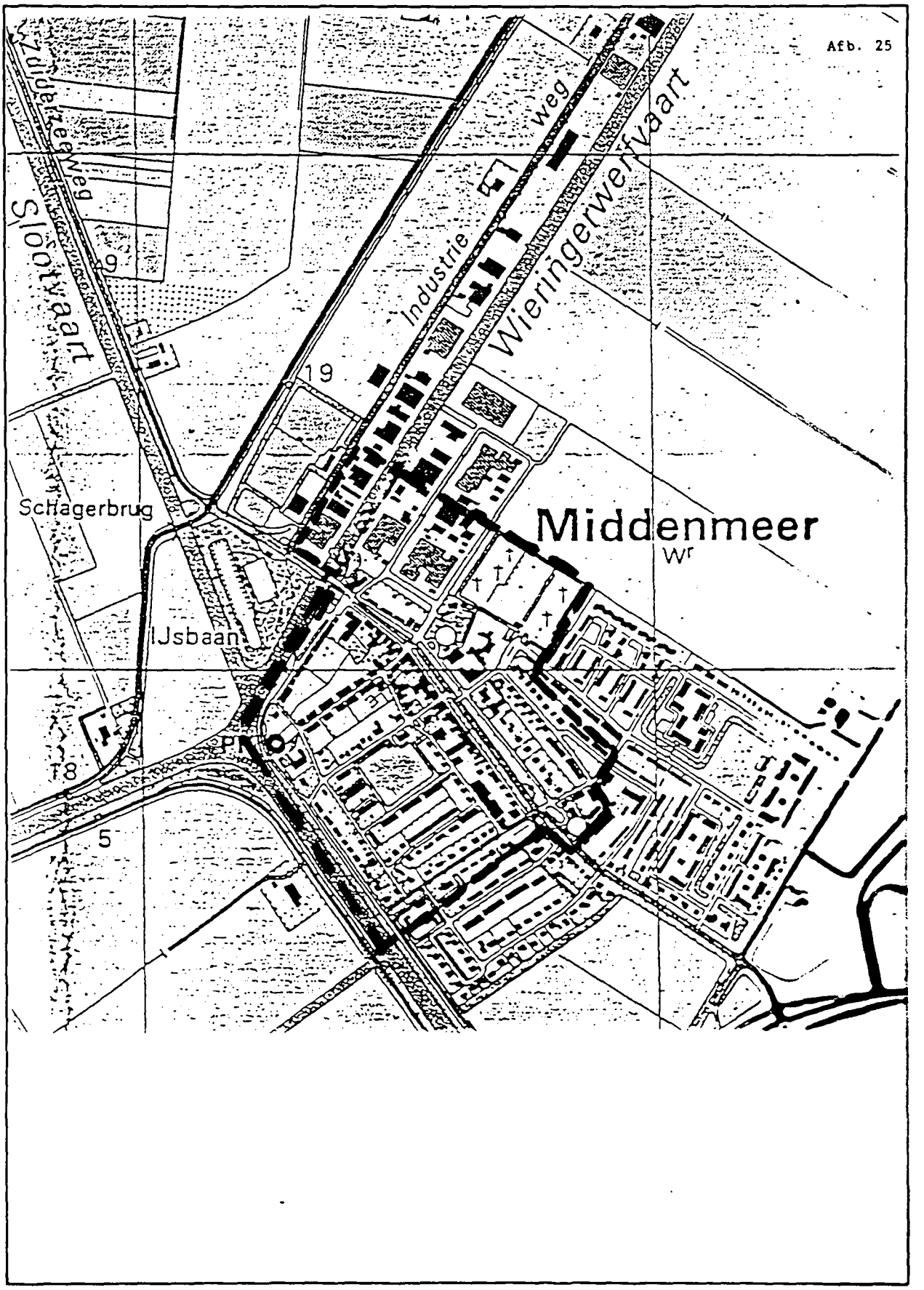

26. Middenmeer, stedebouwkundige typologie

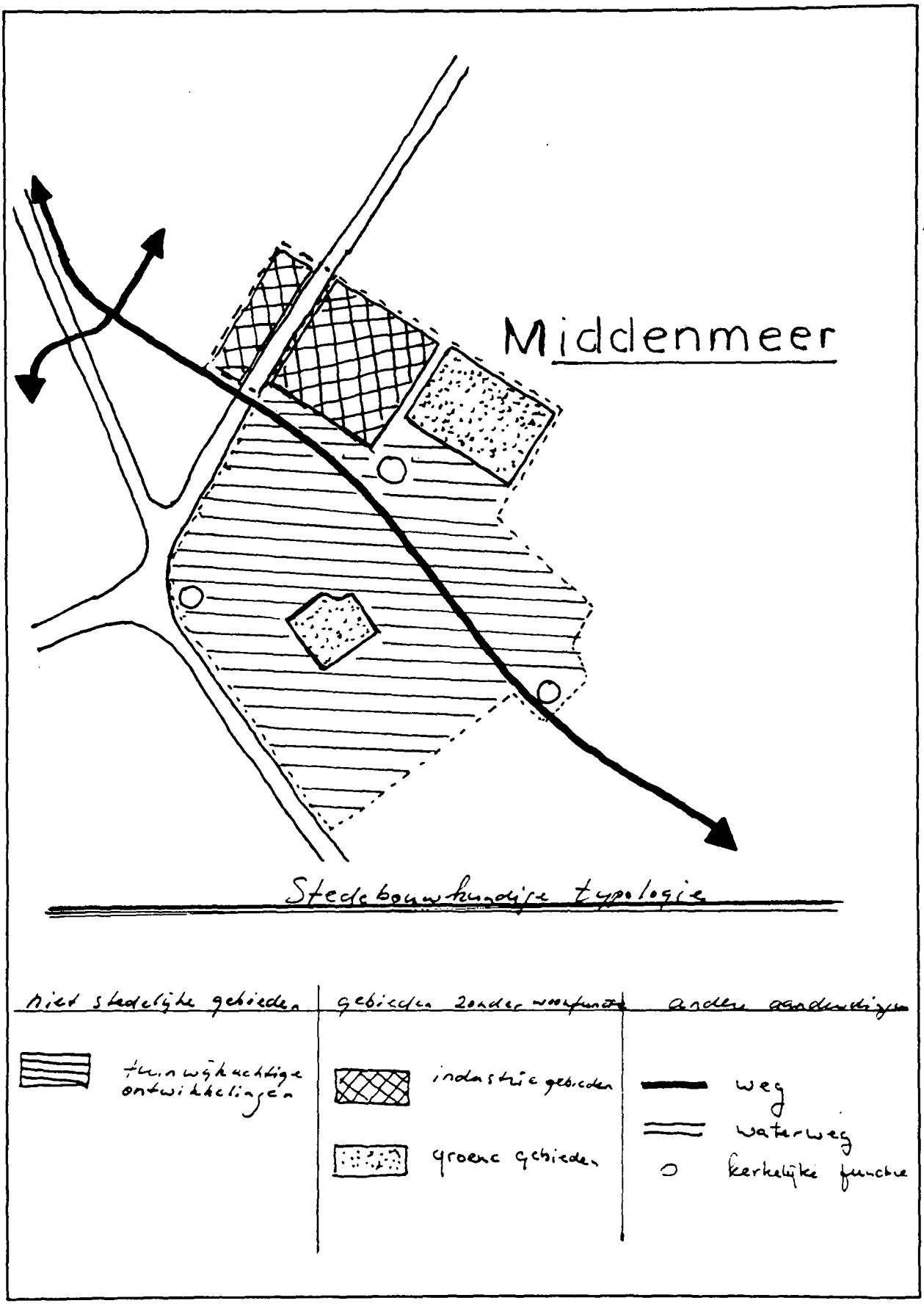

27. Middenmeer, situatie 1985

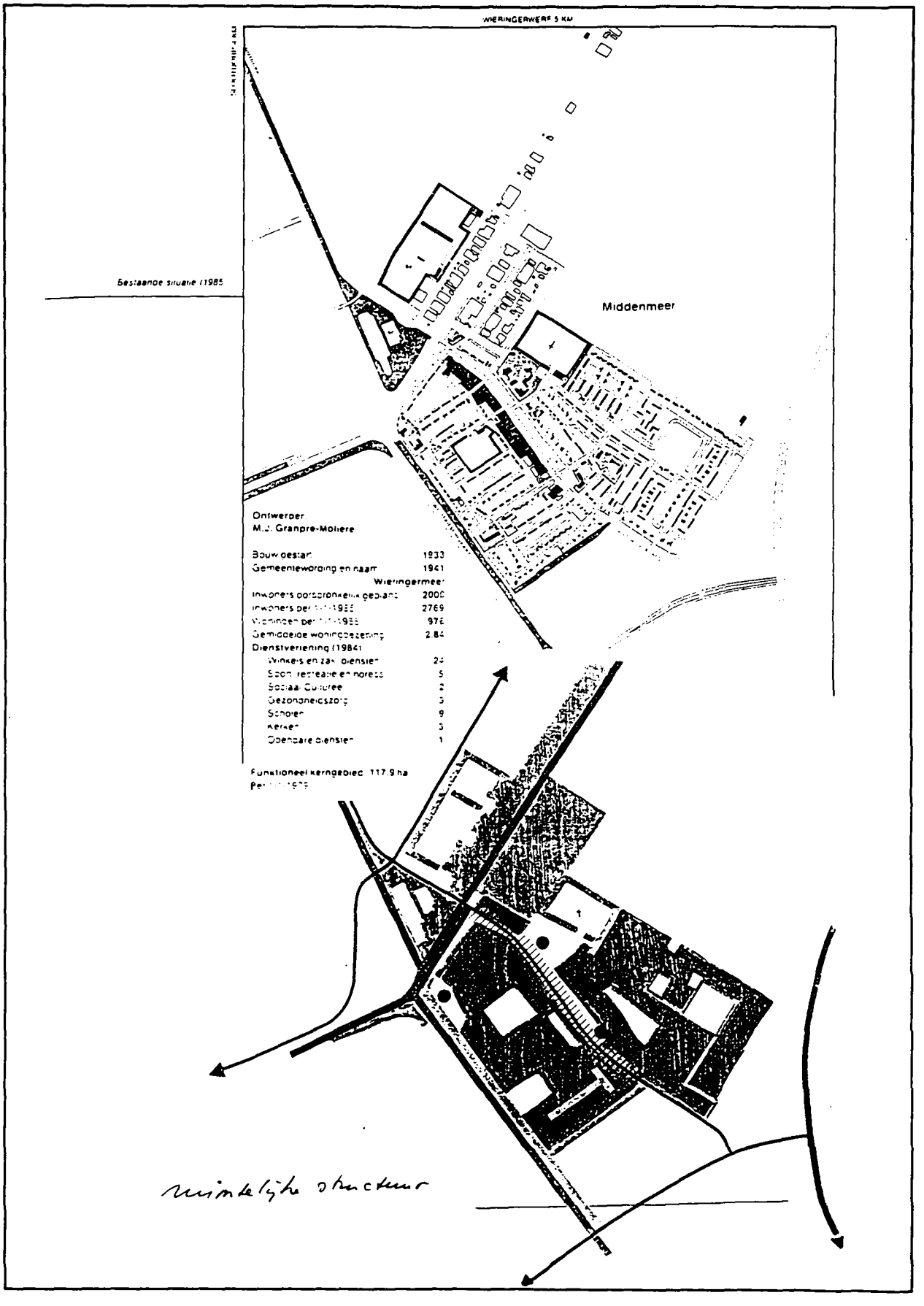

28. Dorpsplan Slootdorp 1933

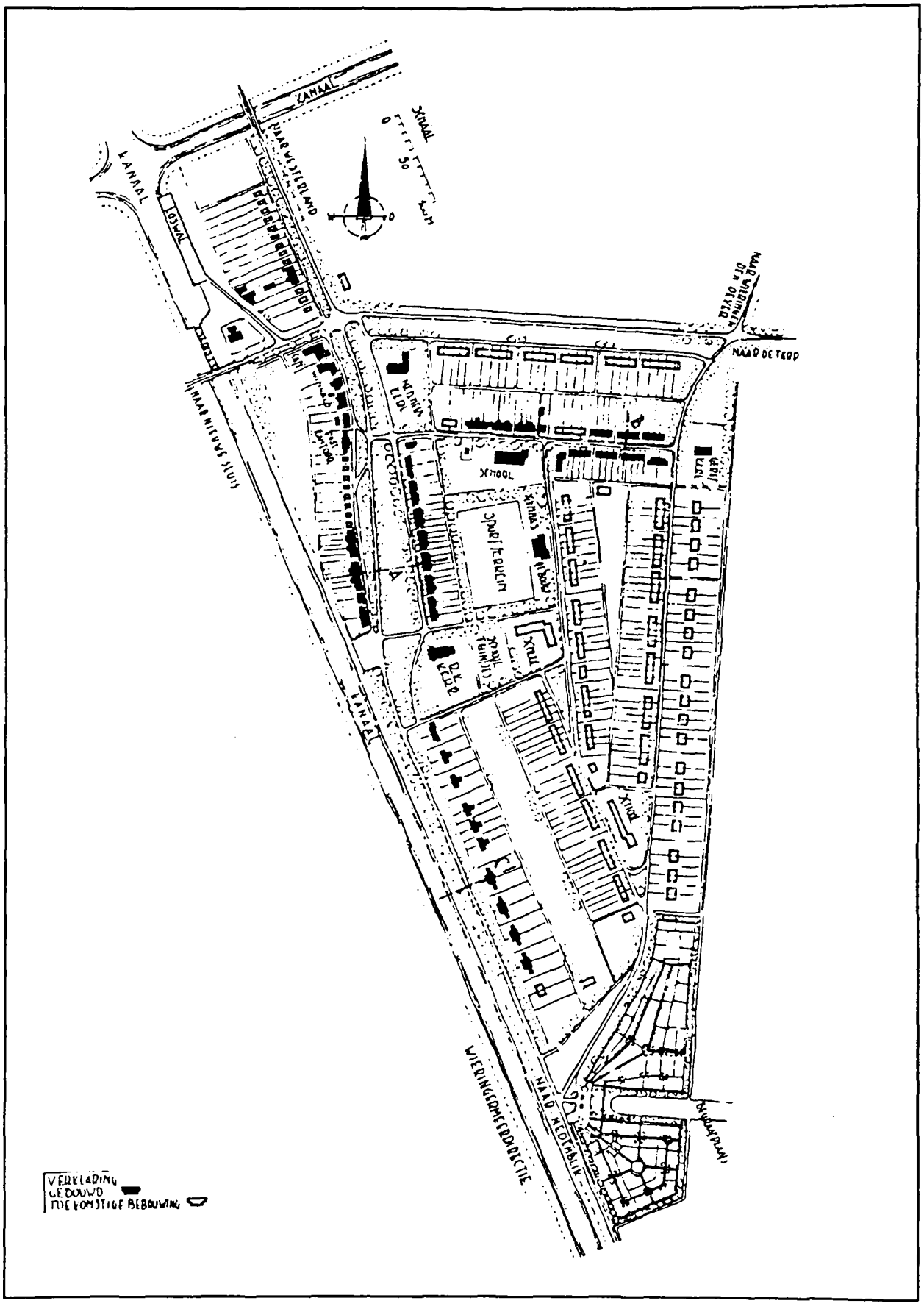

29. Slootdorp situatie ± 1955

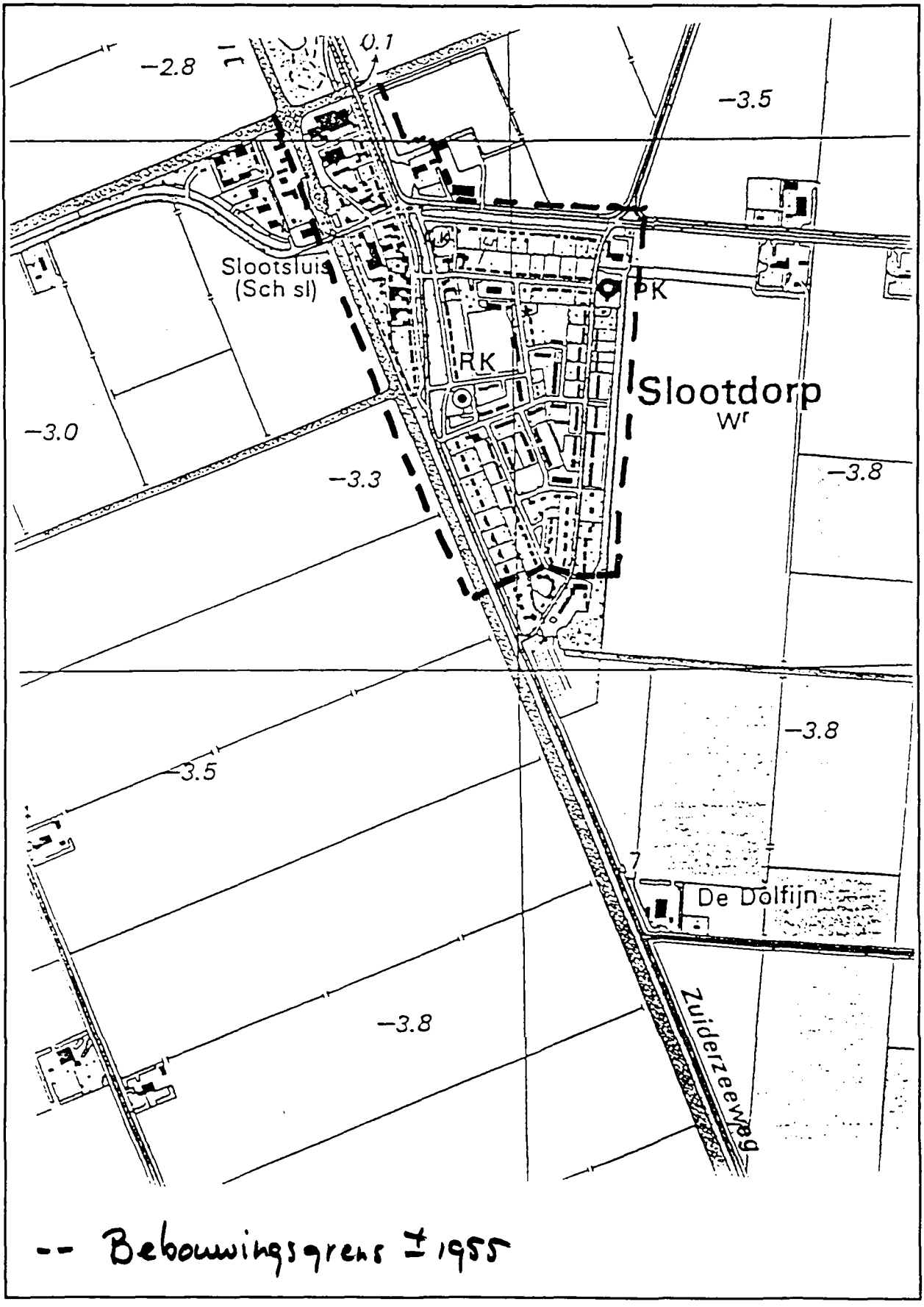

30. Slootdorp, stedebouwkundige typologie

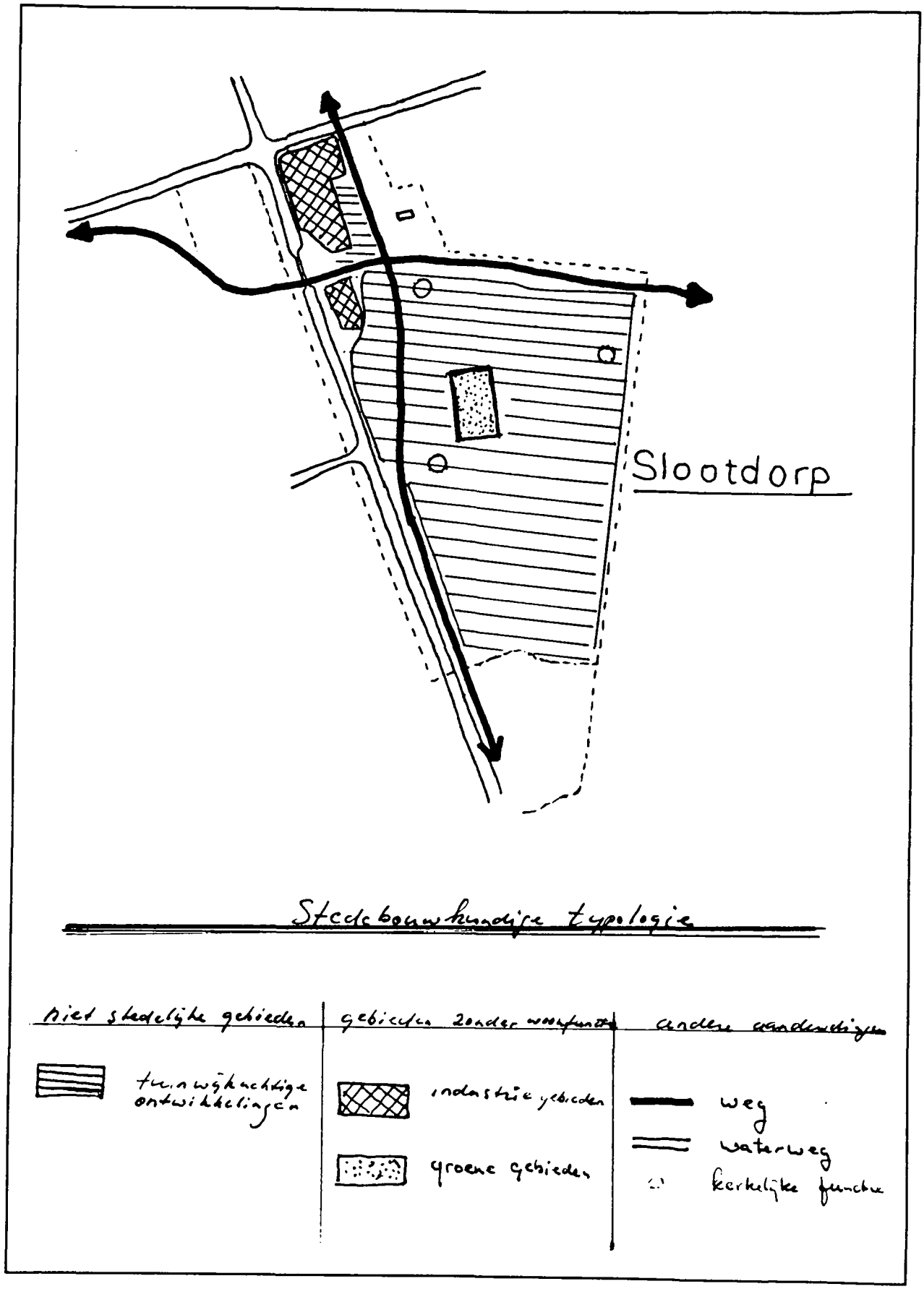

31. Situatie 1985

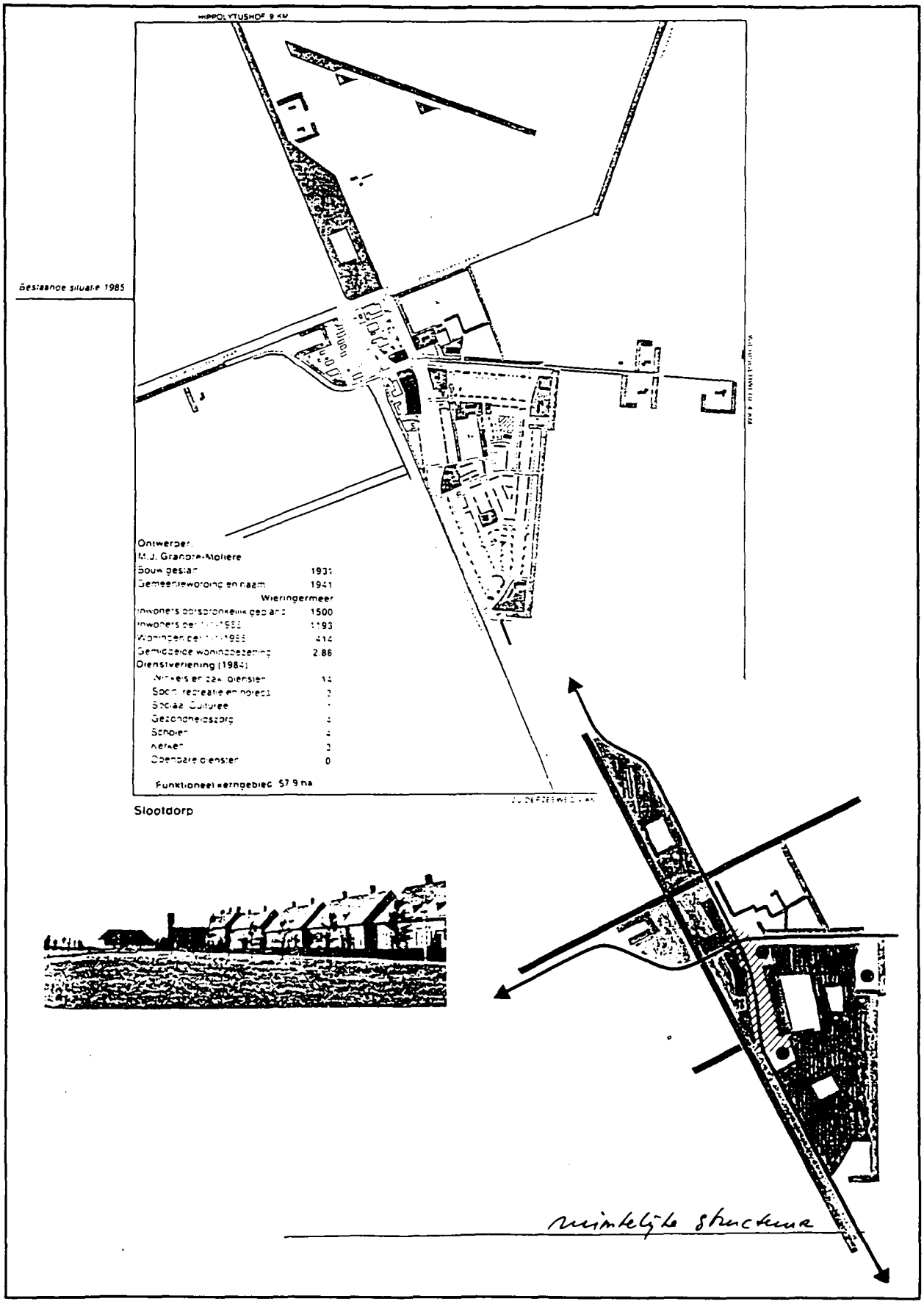

32. Kreileroord, situatie 1985

Kreileroord

Ontwerper:	
Wieger Bruin	
Bouw gestart	1957
Gemeentewording en naam:	1941
	Wieringermeer
Inwoners oorspronkelijk gepland	600
Inwoners per 1-1-1985	711
Woningen per 1-1-1985	228
Gemiddelde woningbezetting	3.12
Dienstverlening (1984):	
Winkels en zaak voorzieningen	6
Sport, recreatie en horeca	0
Sociaal Cultureel	2
Gezondheidszorg	2
Scholen	4
Kerken	0
Openbare diensten	0

Funktioneel kerngebied: 19.7 ha
Per 1-1-1979

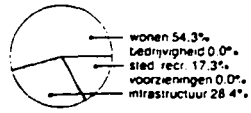

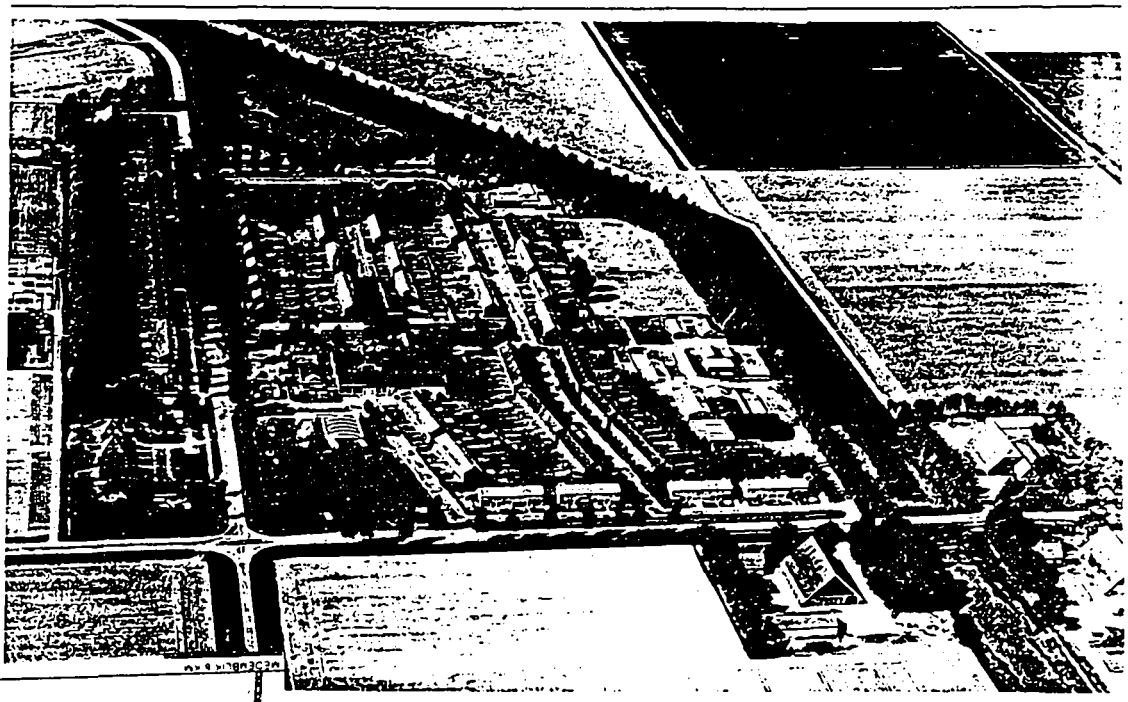

Luchtopname vanuit het zuidwesten (1985)

Kreileroord

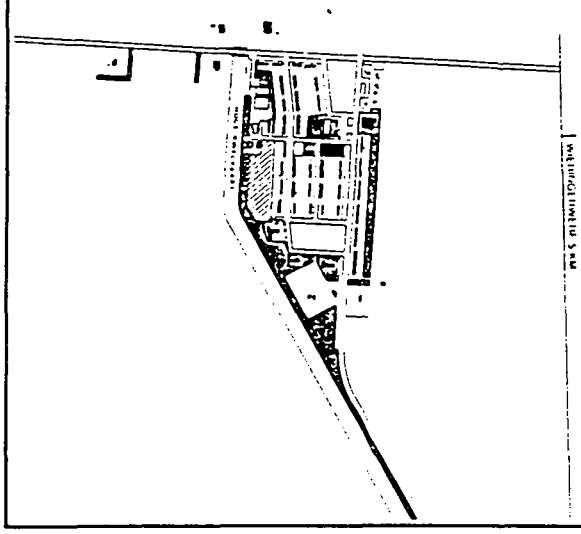

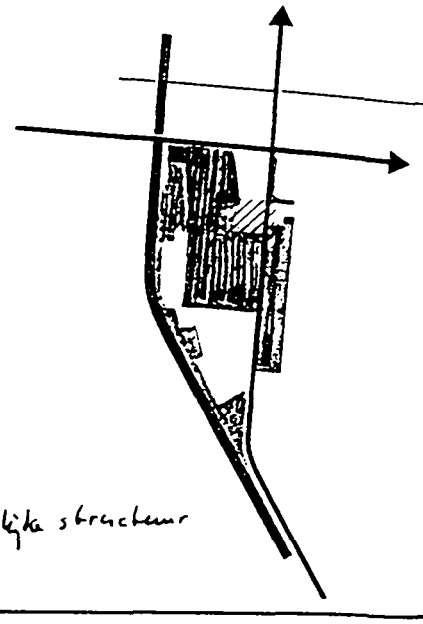

33. Boerderijtypen in de Wieringermeer

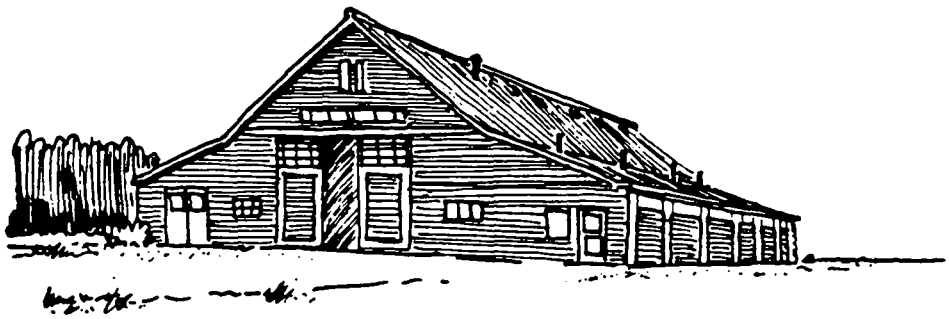

ontginningsschuur omgebouwd tot boerderij (boerderij "De Eerste")

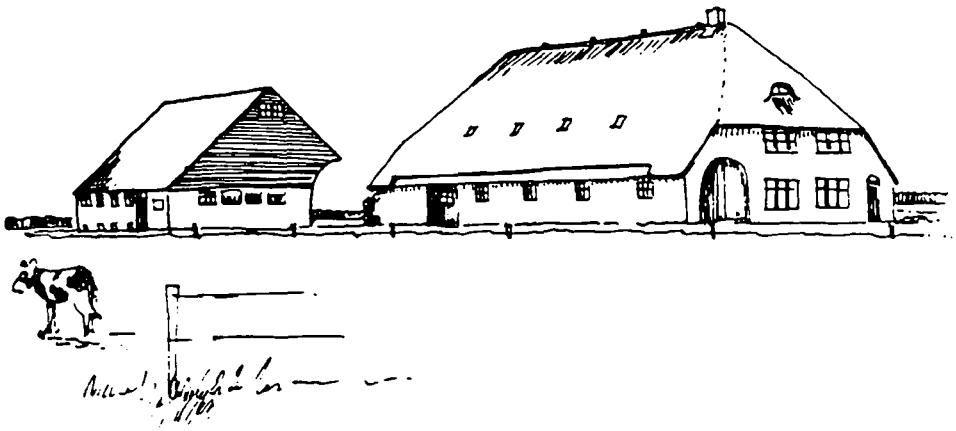

boerderij van een ouder type (schuur en woning onder één kap) met een bijgebouwde aan drie zijden gesloten kapschuur

boerderij voor gemengd bedrijf (type m)

34. Boerderijtypen in de Wieringermeer

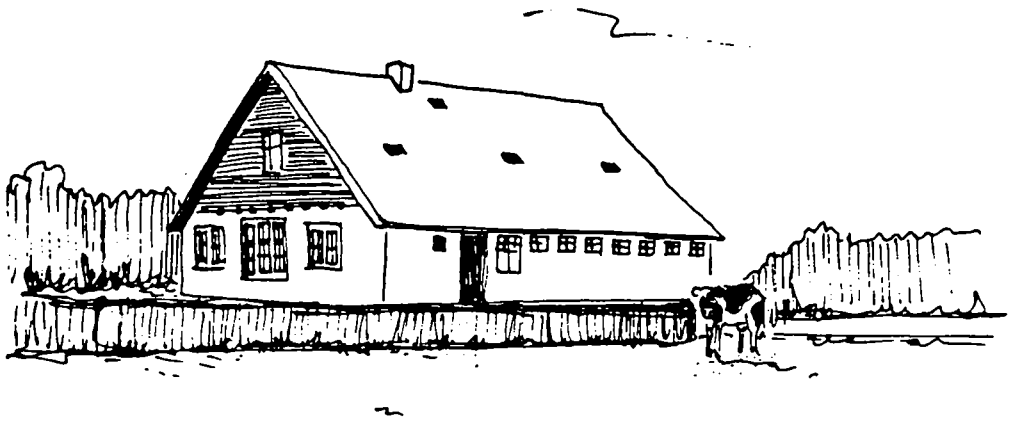

boerderij voor klein bedrijf (type p)

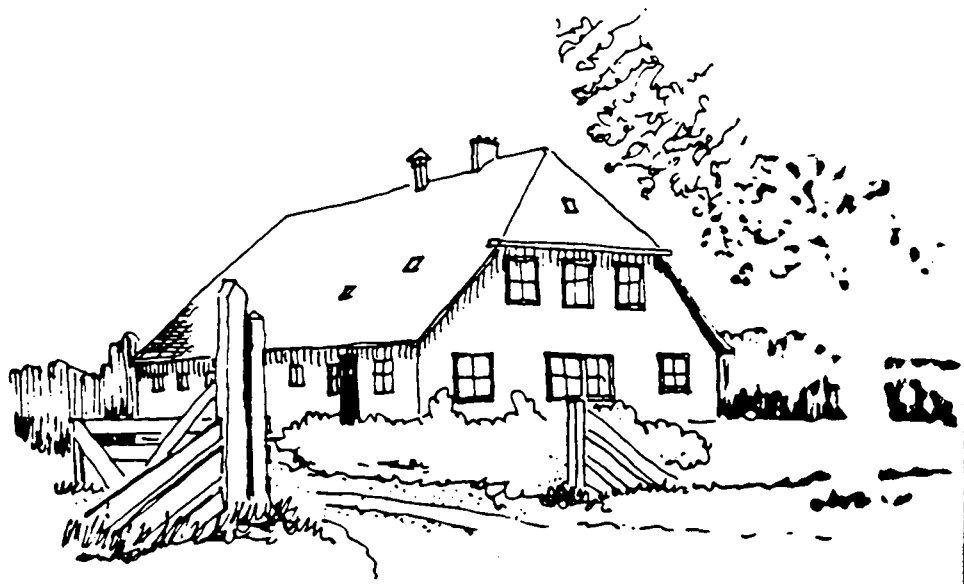

boerderij voor pioniersbedrijfje

35. Boerderijtypen in de Wieringermeer

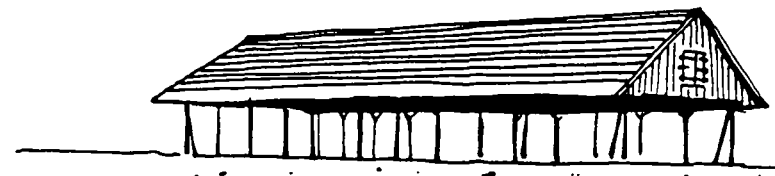

open kapschuur

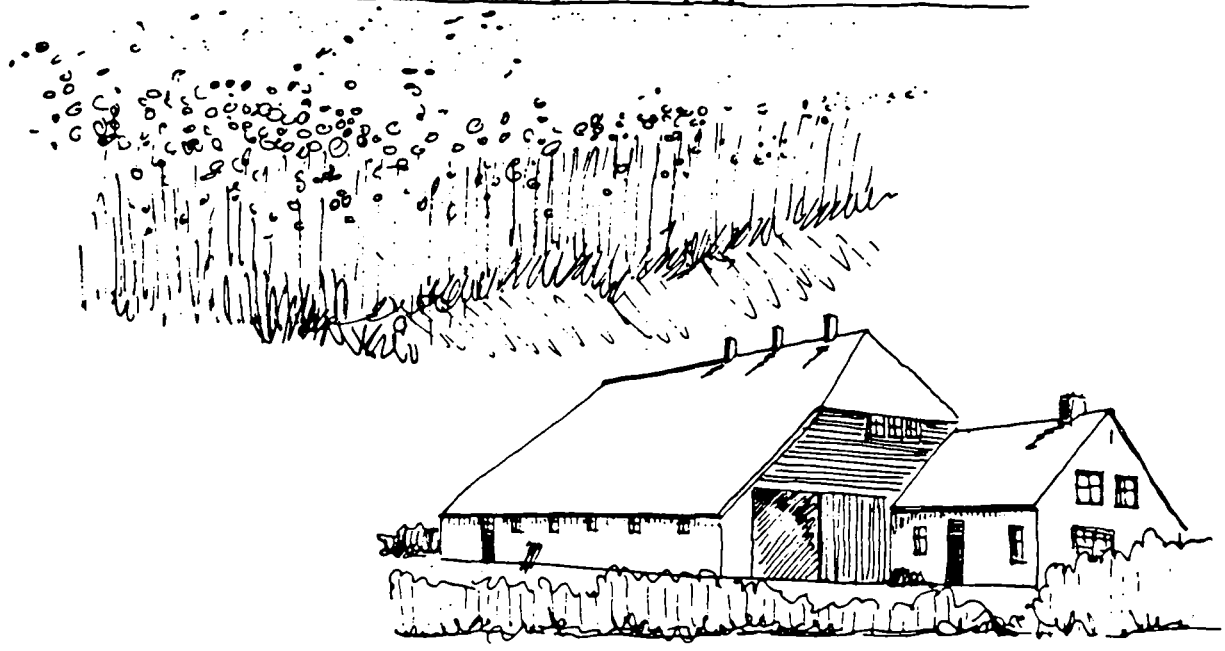

boerderij voor weide- of gemengd bedrijf (type s)

boerderij voor akkerbouwbedrijf (type g)

36. Wieringerwerf, 1988, stratenplan

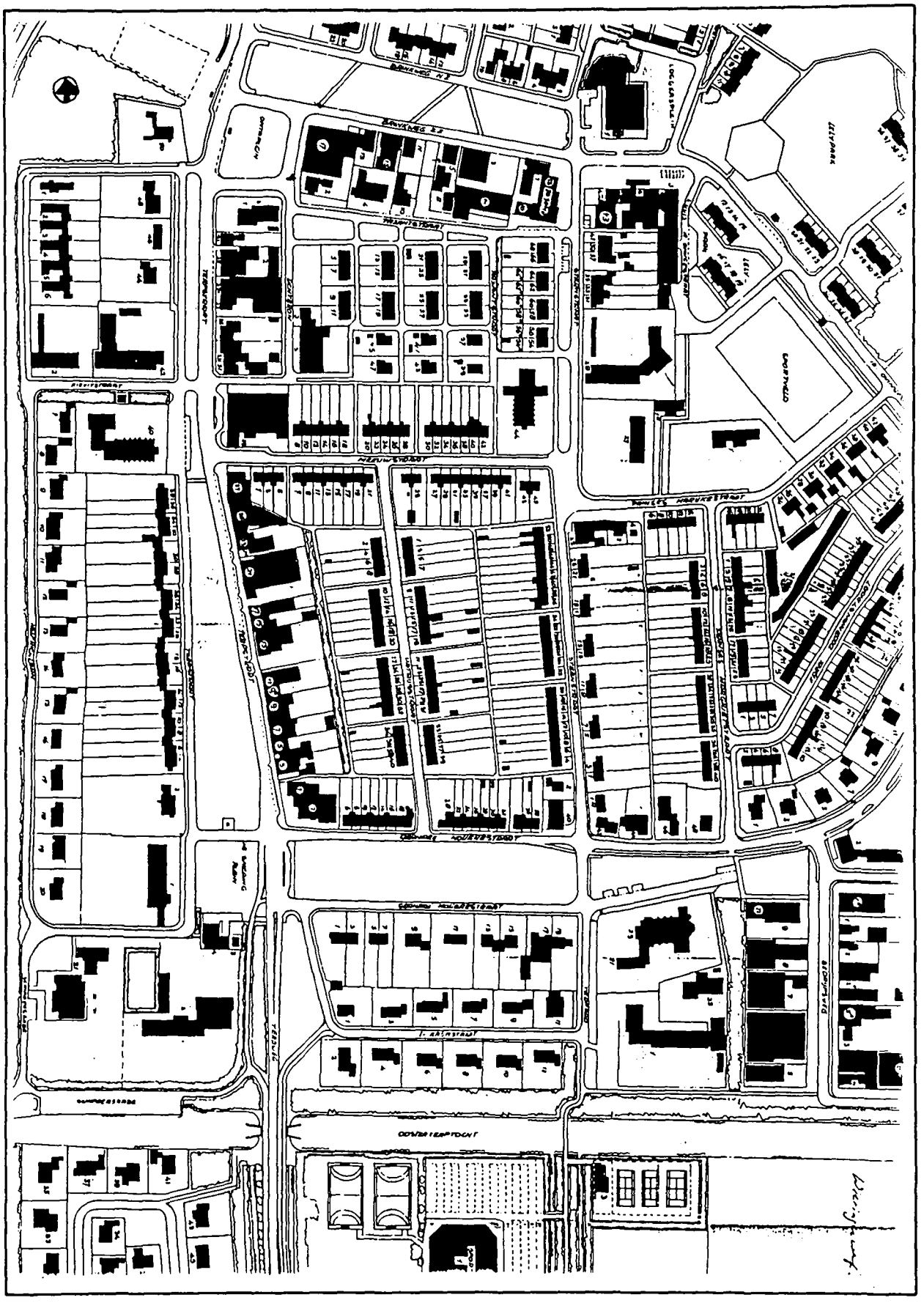

37. Middenmeer, 1988, stratenplan

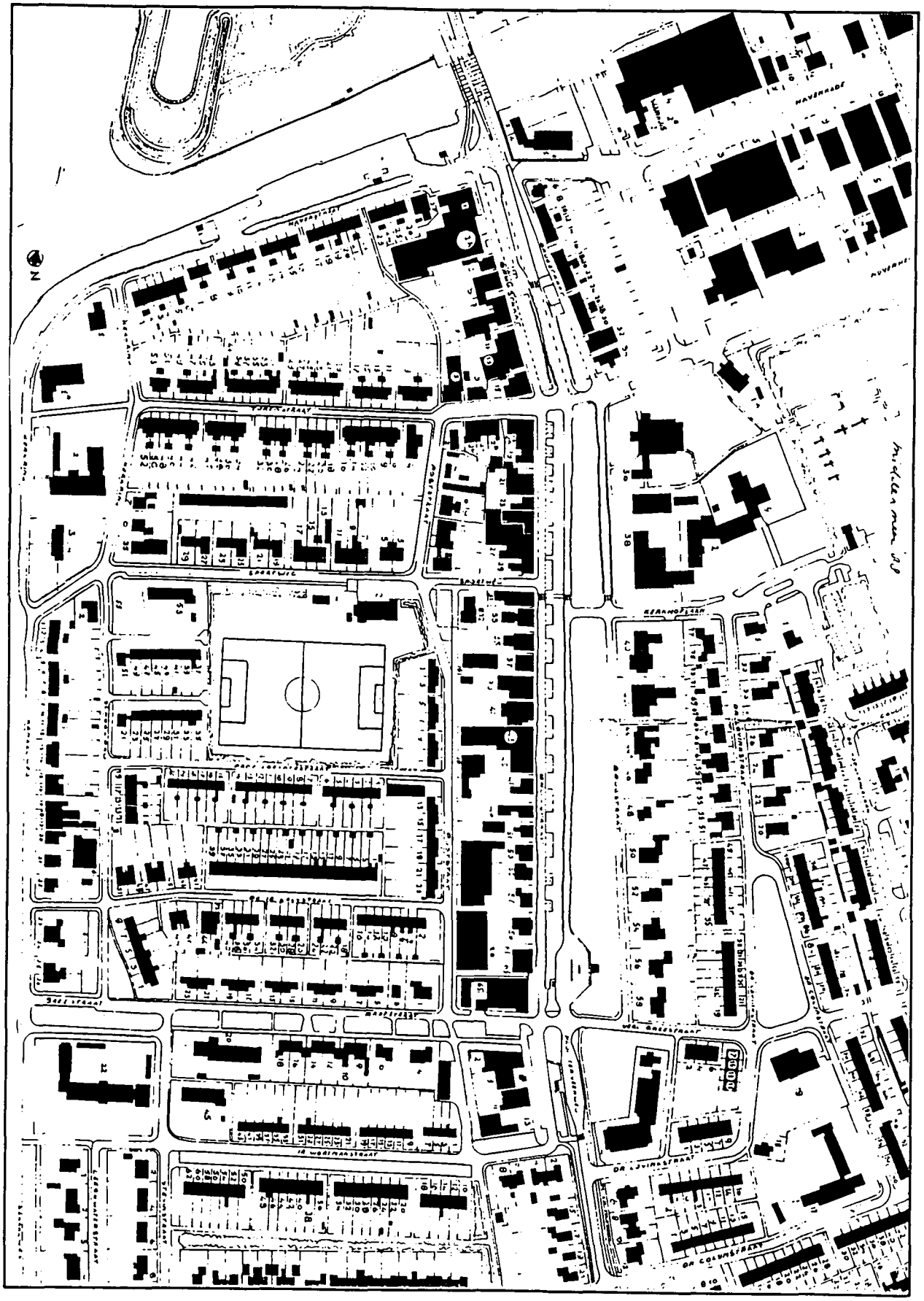

38. Slootdorp, 1988, stratenplan

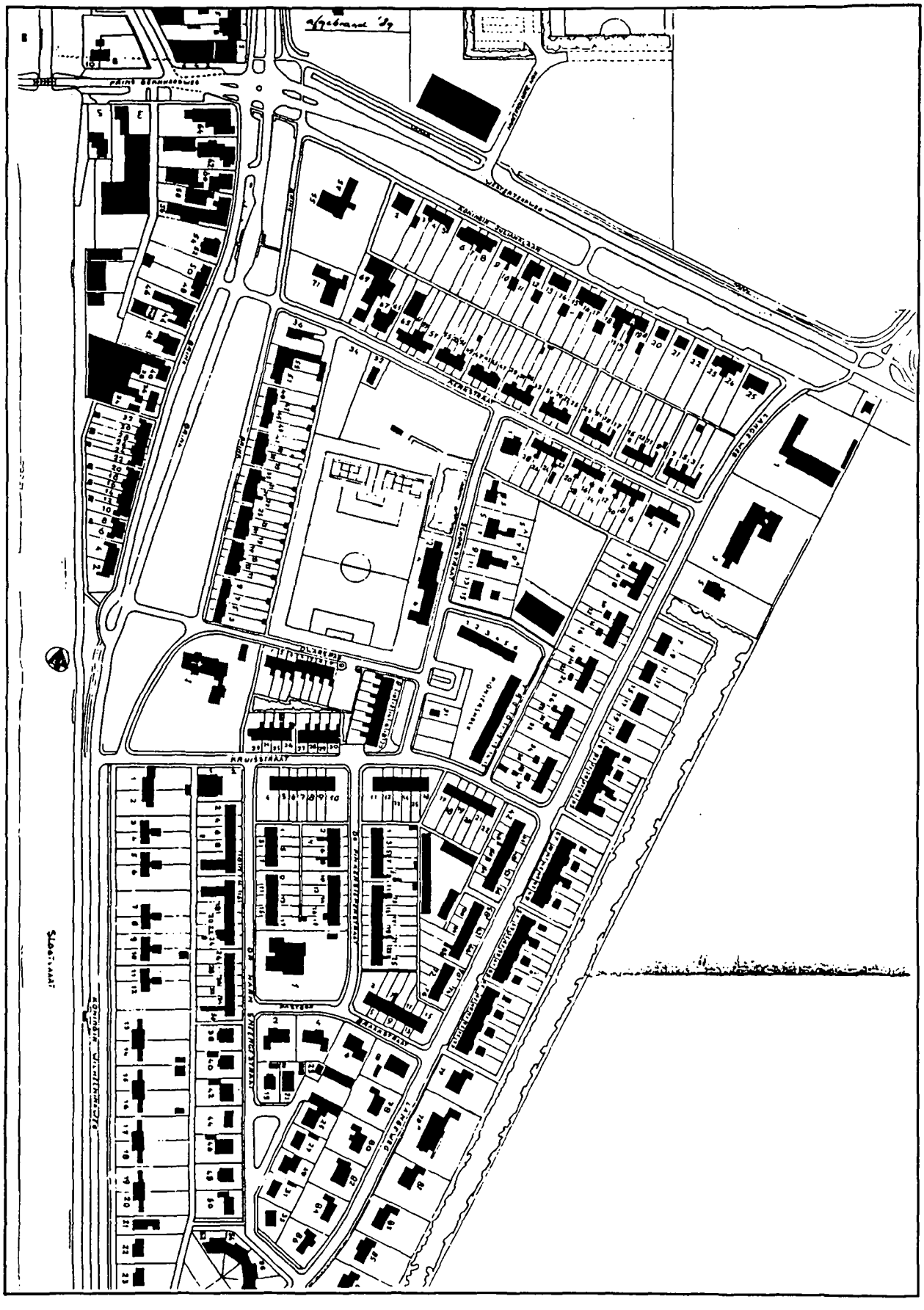

Register

Wieringermeer/Wieringerwerf

001	Loggerplein 1	Gemeentehuis	3513
002	Meeuwstraat 44	Ned. Hervormde Kerk	3514
003	Prof.G.Molierestraat 21; 23	R.K. Kerkgebouw	3515
004	Patrysstraat 2-40/1-39	Woningen	3516
005	Ir. Smedingplein 1	Kantoor	3518
006	Sternstraat	Woningen	3519
007	Terpstraat 2	Woonhuis	3520
008	Terpstraat 2 t/o	Standbeeld	3521
009	Terpstraat 4-38	Dubbele woonhuizen	3522
010	Terpstraat 38	Gereformeerde Kerk	3523
011	Terpstraat 42	Lagere school	3524
012	Terpstraat 42	Buurtcentrum	3525
013	Verbindingsweg 2	Overheidsdienstgebouw	3526

Wieringermeer/Slootdorp

037	Brink 55; 57	Ned. Herv. Kerk	3527
038	Brink 2 t/m 53	Woningen	3528
039	Brink 52	Winkelwoonhuis	3529
040	Brink 1	R.K. Kerk	3530
041	Brink 55	Abri	3531
042	Langeweg 3	Gereformeerde Kerk	3532
043	Langeweg 1	P.T.T. Station	3533
044	Kadeweg 3	Graanpakhuis	3534
045	Kerkstraat 25 t/m 55	Woningen	3535
046	Sluisweg 4	Weegbrug	3536

Wieringermeer/Middenmeer

013	Breestraat 22	School	3537
014	Breestraat 20	Gebouw voor Telecommunicatie	3538
015	Breestraat 5 t/m 23	Woningen	3539
016	Brugstraat 30	Kerk	3540
017	Brugstraat 2; 4	Woningen	3541
018	Brugstraat 40; 41	Woningen	3542
019	Havenkade 2 t/m 8	Industriecomplex	3543
020	Havenkade 1 t/m 26	Woningen	3544
021	Kanaalweg 20 t/m 24	Woningen	3545
022	Kerkhoflaan 4	Begraafplaats	3546
023	Kerkhoflaan 4	School	3547
024	Kerkring 1	Kerk	3548
025	Kerkring 2	School	3549
026	Nijverheidsweg 35	Gemeenschapshuis (vml. Kerk)	3550
027	Poststraat 4	Werkplaats	3551
028	Schoolpad 1 t/m 9	Woningen	3552
029	Sportweg 3; 5	Woningen	3553
030	Sportweg 2	Sportaccommodatie	3554
031	Torenstraat 7; 9	Woningen	3555
032	Torenstraat 20	Transformatorstation	3556
033	Torenstraat 8 t/m 53	Woningen	3557
034	Prof. ter Veenweg	Kerk	3558

Wieringermeer/buitengebied

036	Amstelmeerdijk 7	Sluis	3559
047	Prins Bernardweg 5	Sluis	3560
049	Cultuurweg 3	Boerderij	3561
048	Brugstraat 2	Brug	3562
050	Cultuurweg 4	Boerderij	3563
051	Kon. Emmaweg 2	Boerderij	3564
052	Groetweg 2	Sluis	3565
053	Halkessluisweg 4	Sluis	3566
054	Hoornseweg 18	Boerderij	3567
055	Hoornseweg 22	Boerderij	3568
056	Kooltuinenweg 12-14	Arbeiderswoningen	3569
057	Kooltuinenweg 8	Boerderij	3570
058	Kooltuinenweg	Boerderij	3571
059	Kooltuinenweg 1	Boerderij	3572
060	Medemblikkerweg 19 t/m 25	Arbeiderswoningen	3573
061	Medemblikkerweg 27	Boerderij	3574
062	Medemblikkerweg 5	Sluis	3575
063	Molenweg 55	Boerderij	3576
064	Molenweg 48-50	Arbeiderswoningen	3577
065	Molenweg 52	Boerderij	3578
066	Molenweg 45	Boerderij	3579
067	Molenweg 40	Boerderij	3580
068	Molenweg 4	Boerderij	3581
069	Molenweg 8	Boerderij	3582
070	Molenweg 17	Boerderij	3583
071	Molenweg 19-21	Arbeiderswoningen	3584
072	Molenweg 23	Boerderij	3585
073	Molenweg 22	Boerderij	3586
074	MOlenweg 27	Schuur	3587
075	Molenweg 38	Boerderij	3588
076	Nieuwe Sluizerweg 9	Boerderij	3589
077	Nieuwe Sluizerweg 5-7	Arbeiderswoningen	3590
078	Nieuwe Sluizerweg 15	Boerderij	3591
079	Nieuwe Sluizerweg 42	geen	3592
080	Nieuwe Sluizerweg 3	Boerderij	3593
081	Nieuwe Sluizerweg 9	Brug	3594
082	Noorderdijkweg 23	Herdenkingsteken	3595
083	Noorderdijkweg 27	Dieselgemaal	3596
083A	Noorderdijkweg 27	Loods- en Dieseltanks	3597
083B	Noorderdijkweg 27	P.E.N. huisje	3598
083C	Noorderdijkweg 27	Sluis	3599
083D	Noorderdijkweg 27	Machinegebouw	3600
083E	Noorderdijkweg 27	Wateruitlaten	3601
089	Praamweg 10	Boerderij	3602
090	Praamweg 8	Boerderij	3603
091	Robbenoordweg 2	Boerderij	3604
092	Robbenoordweg 4	Boerderij	3605
093	Robbenoordweg 36	Boerderij	3606
094	Robbenoordweg 42	Boerderij	3607
095	Robbenoordweg 23	Boerderij	3608
096	Robbenoordweg 11	Woonhuis	3609
097	Schagerweg 37	Boerderij	3610
098	Schagerweg 45	Boerderij	3611
099	Schagerweg 19-21	Arbeiderswoningen	3612
100	Schagerweg 17	Boerderij	3613
101	Schagerweg 11	Boerderij	3614

102	Ulkeweg 13	Schuur	3615
103	Ulkeweg 4	Boerderij	3616
104	Ulkeweg 35	Boerderij	3617
105	Ulkeweg 28	Boerderij	3618
106	Ulkeweg 29	Schuur	3619
107	Ulkeweg 4	Boerderij	3620
108	Ulkeweg 51	Boerderij	3621
109	Ulkeweg 53	Boerderij	3622
110	Waardweg 4	Boerderij	3623
111	Waardweg 2	Arbeiderswoningen	3624
112	Waardweg 18	Boerderij	3625
113	Waardweg 15	Boerderij	3626
114	Waardweg 32	Boerderij	3627
115	Westermiddenmeerweg 1	Boerderij	3628
116	Westermiddenmeerweg 2	Boerderij	3629
117	westermiddenmeerweg 7	Schuur	3630
118	Wieringerrandweg 7	Boerderij	3631
119	Zuiderdijkweg 18 t/m 21	Woningen	3632
120	Zuiderdijkweg 22	Gemaal	3633

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 1, 2012 HR Haarlem
telefoon 023 - 14 31 43

Samenstelling
ir. R.L. Lourijsen
Bureau Cultuur
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, mei 1992